ΕΤΟΣ Β'—1899 + ΑΡ. 18 + 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΠΝΕΥΜΑΤΩΔΗ ΠΟΤΑ

Ὅσοι ἀποβλέπουν εἰς τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἡ χρῆσις τῶν πνευματωδῶν ποτῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπήνεγκεν ἐν τῇ δυτικῇ καὶ βορείῳ Εὐρώπῃ ἐπὶ καταστροφῇ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, καὶ εἰς τὰ δρακόντεια μέτρα, διὰ τῶν ὁποίων αἱ κυβερνήσεις προσπαθοῦν νὰ ἀντεπεξέρχωνται κατὰ τοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ τῆς ἐξαντλήσεως τῶν πληθυσμῶν ὑπὸ τοῦ δεινοῦ δηλητηρίου, τοῦ ἀλκόλ, τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν βάσιν ὅλων τῶν λεγομένων πνευματωδῶν ποτῶν, μετ' ἀνησυχίας σφοδρᾶς περὶ τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος ἀτενίζουν εἰς τὴν ἀπὸ ἐλαχίστου χρόνου ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν εἰς τὰς παρ' ἡμῖν κοινωνικὰς ἕξεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπέκτασιν τῆς χρήσεως τῶν πνευματωδῶν ποδῶν.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὁ μέχρι πρό τινος σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μόνην γνωρίζων τὴν χρῆσιν τοῦ ὑγιεινοτέρου ἐκ τῶν λεγομένων ὑγιεινῶν ποτῶν (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πνευματώδη), τοῦ οἴνου, τοῦ ἀκάκου τῆς ἀμπέλου προϊόντος, τὸ ὁποῖον ἁπλῆ ζύμωσις παράγει, ἐρρίφθη ἀπό τινος ἀκατάσχετος εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πνευματωδῶν ποτῶν.

Ἀρκεῖ ἡ μνήμη καὶ αὐτῶν τῶν νέων, ὅπως βεβαιώσῃ, ὡς ὑπὲρ πάντα ἀξιόπιστος μάρτυς, ὅτι πρό τινων ἐτῶν τοὺς ποιουμένους χρῆσιν τῶν πνευματωδῶν ποτῶν προσέβλεπεν ὁ πολὺς κόσμος μετὰ αἰσθήματος ἥκιστα εὐμενοῦς, τὸ ὁποῖον ἦτο κρᾶμα δέους, οἴκτου καὶ περιφρονήσεως. Καθολικὸν αἴσθημα ἀποστροφῆς πρὸς τὴν πνευματοποσίαν διεῖπε τὸν ἑλληνικὸν λαόν, λαὸν κατ' ἐξοχὴν νηφάλιον, καὶ μόνον τερπόμενον εἰς τῆς ποιητικῆς σταφυλῆς τὸ ἀγαπητὸν τῷ Διονύσῳ ποτόν.

Σήμερον ἡ εἰσβολὴ τῆς πνευματοποσίας εἶναι ὅσον ἀπότομος, τοσοῦτον καὶ καθολική.

Δέος καὶ ἀπόγνωσις περὶ τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος ἤθελε καταλάβει πάντα, ὅστις ἤθελε κατορθώσει νὰ ἐξακριβώσῃ ποῖος ποταμὸς ἐξ ἀλκόλ διοχετεύεται σήμερον εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, φονεὺς τῶν νεύρων του, τοῦ πνεύματός του, τῆς ἀντοχῆς του εἰς τὴν ἐργασίαν, δημιουργὸς προσεχοῦς ἐκφύλου καὶ ἐξηντλημένης γενεᾶς καὶ τροφεὺς τῶν φρενοκομείων, τὰ ὁποῖα πρέπει κατ' ἀνάγκην πολὺ ταχέως νὰ πολλαπλασιασθοῦν.

Ὅσοι θεωρήσουν ὑπερβολικὰς τὰς ἀπαισιοδόξους ταύτας προόψεις, δὲν ἐμελέτησαν τὴν προοδευτικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀλκολισμοῦ εἰς ἄλλας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐν τούτοις τὸ κλῖμα μετριάζει πως τοῦ δεινοῦ δηλητηρίου τὰ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα· οὐδὲ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ καρποὶ τῆς πνευματοποσίας ἐν Ἑλλάδι, διὰ τὸ νωπὸν τῆς διαδόσεως τῆς μάστιγος ταύτης, δὲν εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τοῦδε νὰ προσπέσουν εἰς τὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἀσφαλῆ κρίσιν των.

Μελετῶντες τοὺς σημερινοὺς παράγοντας τοῦ ἀλκολισμοῦ ἐν Ἑλλάδι, θὰ πορισθῶσιν ἀσφαλὲς τὸ ἀπὸ τῶν παραγόντων τούτων συμπέρασμα.

Ἔχομεν δὲ τὸ θάρρος νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι οἱ παράγοντες οὗτοι εἶναι παρ' ἡμῖν κινδυνωδέστεροι ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ εὐρωπαϊκῇ χώρᾳ.

Διότι κοινὸν μὲν πρὸς ἄλλα μεσημβρινὰ ἔθνη σύμμαχον πρὸς μείζονα ἐκ τῶν πνευματωδῶν ποτῶν καταστροφὴν ἔχομεν μόνον τὸ θερμότατον κλῖμα τῆς ἡμετέρας χώρας. — Ἀλλ' ἀποκλειστικὸν ἀγωγὸν τοῦ ἀλκολισμοῦ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην χώραν ἔχομεν ἡμεῖς τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν εὐθηνίαν τοῦ οἰνοπνεύματος, οἰνοπνεύματος, τὴν παραγωγὴν τοῦ ὁποίου πρὸς ἀποκλειστικὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν τροφοδοτεῖ ἡ πολιτεία, εἰσφέρουσα πρὸς ταύτην διὰ τῆς παρακρατήσεως χιλιάδας τόννων σταφίδος.

Καὶ ὅλον τοῦτο τὸ οἰνόπνευμα, εὑρίσκον ἑρμητικῶς κλειστὰς πάσας τὰς ξένας ἀγοράς, (πλὴν τῶν ἀγορῶν τῆς Ἀνατολῆς ὡς πρὸς τὸ κονιάκ), προορίζεται διὰ τὸν στόμαχον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Διὰ τοῦτο σήμερον ἡ τιμὴ τοῦ οἰνοπνεύματος κατῆλθε παρ' ἡμῖν μέχρι πρωτοφανοῦς ἐξευτελισμοῦ, ὑπὸ γενναῖον χορηγὸν τὴν σταφιδικὴν παρακράτησιν, ἀνεπτύχθη δὲ τεραστίως ἡ πνευματοποιία, ἀλλὰ καὶ τὰ πνευματοπωλεῖα φυσικῶς ἀνὰ πᾶσαν πόλιν καὶ κώμην τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ἡ προχειροτέρα ἀρίθμησις τῶν εἰδικῶν πνευματοπωλείων, τὰ ὁποῖα μόλις ἐντὸς τετραετίας πολλαπλασιασθέντα, κυριαρχοῦν σήμερον, τείνοντα νὰ ὑπερβοῦν πολλαχοῦ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰνοπωλείων, εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καταλαμβάνοντα κατὰ γραμμὴν ὁλόκληρα τμήματα ὁδῶν, καὶ ἡ ἐξέτασις τῆς ἐν αὐτοῖς ὑπὸ πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων καταναλώσεως πνευματωδῶν ποτῶν θὰ πείσῃ πάντα ὅτι οἱ φόβοι ἡμῶν εἶναι ἥκιστα χιμαιρικοί. Μέχρι δὲ αὐτῆς τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας τῶν ἐφήβων ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπεκτείνεται ἡ χρῆσις τοῦ οἰνοπνεύματος κατὰ πρόοδον γεωμετρικήν.

Ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθήναις πνευματοπωλεῖα, τῶν ὁποίων ἡ ἡμερησία εἴσπραξις ἀνέρχεται εἰς ἑκατοντάδας δραχμῶν· αἰσθητότερον δὲ καθιστᾷ τὸ ποσὸν τοῦτο ἡ μνεία, ὅτι ἐκπροσωπεῖ τὴν κατανάλωσιν ποτῶν προσφερομένων ἀντὶ δεκαλέπτου καὶ πενταλέπτου.

Σήμερον ἔτι ἡ στατιστικὴ τοῦ μόνου ἡμῶν φρενοκομείου, εἰς τὸ ὁποῖον μόνοι οἱ προνομιοῦχοι μεταξὺ τῶν δυστυχῶν παραφρόνων ἔχουσι θέσιν, δὲν δύναται νὰ δώσῃ εἰμὴ τὰ πρωτόλεια τῆς ἀλκολικῆς παραφροσύνης.

Οἱ καρποὶ οἱ φθεροί, οἱ καρποὶ οἱ προξενοῦντες ἀπελπισμὸν ἀποτελοῦν ἀσφαλῆ ἐσοδείαν τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος.

Ἐντείνει δὲ τὴν ἀνησυχίαν παντὸς μελετήσαντος τὴν κατάστασιν ταύτην τὸ γεγονὸς ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ ἀντίληψις τοῦ κινδύνου καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ δὲν εἶναι καθολική. — Ἄλλως ἡ παρατηρουμένη πρὸς τοῦτον ἀδιαφορία ἤθελεν εἶναι ἀπολύτως ἀνεξήγητος.

Ἀλλαχοῦ ἡ ἀντίληψις τοῦ κινδύνου τῶν κοινωνιῶν ἀπὸ τῆς μάστιγος ταύτης εἶναι πολὺ διάφορος. — Ἡ νομοθεσία, οἱ κυβερνητικοὶ καὶ ἀστυνομικοὶ κανονισμοί, ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία διὰ παντοειδῶν κατὰ τοῦ ἀλκολισμοῦ συλλόγων καὶ ἑνώσεων ἀντεπεξέρχονται ἐρρωμένως κατὰ τοῦ δεινοῦ τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν δηλητηρίου.

Ἐν Γαλλίᾳ καὶ αὐτὰ τὰ ὁρκωτὰ δικαστήρια διαφόρων πόλεων ἔφθασαν ἀπὸ τῆς καταπλήξεως, ἣν ἐμπνέει ὁ αὔξων ἀριθμὸς τῶν ἐξ αἰτίας τοῦ ἀλκολισμοῦ παντὸς εἴδους κακουργημάτων, νὰ συστήσωσιν, — ὑπερβαίνοντα βεβαίως τὴν δικαιοδοσίαν των, — μέτρα δρακόντεια πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀλκολισμοῦ.

Καὶ δημοτικὰ συμβούλια πλείστων γαλλικῶν πόλεων δι' ἐπισήμων πράξεων αὐτῶν ζητοῦσι τὴν κατάργησιν τοῦ νόμου τοῦ 1880, ὃν χαρακτηρίζουν ἀπαίσιον (néfaste), διότι κατατάσσει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πνευματοπώλου μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων ἐπαγγελμάτων, ἀξιοῦν δὲ τὴν δυνάμει εἰδικῆς ἀδείας λειτουργίαν ὡρισμένου μόνον ἀριθμοῦ, ἀναλόγως πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἑκάστης πόλεως, κωμοπόλεως καὶ χωρίου, καὶ τούτων δὲ ὑπὸ αὐστηροτάτους περιορισμούς, ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν παρεχομένων εἰς τοὺς καταναλωτὰς πνευματωδῶν ποτῶν.

Καὶ ὑπάρχει βεβαίως λόγος πρὸς τόσην κοινωνικὴν ἀνησυχίαν, ὅταν ἀνεξαρτήτως τῶν μυριάδων, αἱ ὁποῖαι σύρουν ἄχρηστον ἐξ ἀλκολισμοῦ καὶ ἐπιβλαβῆ διὰ τὴν κοινωνίαν ὕπαρξιν, χωρὶς νὰ φθάσουν μέχρι τοῦ σημείου τῆς δεδηλωμένης ἀλκολικῆς παραφροσύνης, τὰ 48 % τῶν εἰσερχομένων εἰς τὰ φρενοκομεῖα ἀποτελοῦνται ἐκ πασχόντων ὑπὸ μανίας καὶ μελαγχολίας ἀλκολικῆς.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἐδουάρδος Παϋὲν δὲν διστάζει νὰ ἀνομολογήσῃ ἐν τῷ «Γάλλῳ Οἰκονομολόγῳ», ὅτι ἡ κοινωνία τῆς πατρίδος του ἐν τῷ συνόλῳ εὑρίσκεται ἐν ἐκφυλιστικῇ παρακμῇ καὶ ὅτι ὁ ἀλκολισμὸς εἶναι μία τῶν κυριωτέρων τούτου αἰτιῶν.

Καὶ τὰ φαινόμενα ταῦτα παρατηροῦνται ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ τὸ καθαρὸν οἰνόπνευμα φορολογεῖται ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ τῶν δήμων 351 φράγκα κατὰ μέσον ὅρον καθ' ἕκαστον ἑκατόλλιτρον καθαροῦ οἰνοπνεύματος, ἐνῷ ἡ ὕλη ἐν Ἑλλάδι ἀγοραία ἀξία τοῦ ἰσχυροτέρου καθαροῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ ἴσης ποσότητος δὲν ἀνέρχεται οὐδ' εἰς τὸ τέταρτον τοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον πληρώνει ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὸ κράτος καὶ τοὺς δήμους.

Ἡ συγκριτικὴ αὕτη μνεία εἶναι ἐπαρκὴς ὅπως ἐξηγήσῃ τὴν ὤθησιν τῆς οἰνοπνευματοποιίας ἐν Ἑλλάδι, ἀφοῦ ἡ πρώτη ὕλη παρέχεται εἰς τιμὴν μυθωδῶς εὐτελῆ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κράτους διὰ τῆς σταφίδος τῆς παρακρατήσεως.

Ἀπὸ ἀπόψεως προστασίας τῆς σταφίδος, ἡ παρακράτησις ἐκρίθη μία οἰκονομικὴ ἀνάγκη τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἡ διάθεσις τοῦ παρακρατήματος, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκῃ τοῦτο ὡς σκοπόν, ἐπέτυχε τὴν ἐπέκτασιν τῆς οἰνοπνευματοποιίας, καὶ κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην τῆς οἰνοπνευματοποσίας.

Ἀπὸ ἀπόψεως βιομηχανικῆς τοῦτο ἤθελε βεβαίως κριθῇ εὐχάριστον.

Ἀλλ' ὡς παρετήρησεν ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἑταιρείᾳ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας κατά τινα τῶν συνεδριάσεων τοῦ προηγουμένου μηνός, ἥτις συνεκλήθη ὅπως συζητήσῃ ἐπὶ τούτου ἀκριβῶς τοῦ δεινοτάτου τῶν ποινικῶν προβλημάτων, ὁ κ. Κόστ, τὸ συμφέρον τῆς σωτηρίας ἑνὸς ἔθνους εἶναι ἀναμφισβητήτως ὑπέρτερον τοῦ συμφέροντος πάσης παραγωγῆς, ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἦναι διαδεδομένη καὶ εὐρεῖα. Τὰ δύο δὲ δισεκατομμύρια, τὰ ὁποῖα περίπου ἐκπροσωπεῖ ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀξία τῆς ἐτησίας παραγωγῆς τῶν πνευματωδῶν ποτῶν, καίτοι κατανεμόμενα εἰς εὐρύτατον κύκλον βιομηχάνων, ἐμπόρων καὶ μικροεπιτηδευματιῶν, πρέπει νὰ θυσιασθῶσιν, ὅταν τίθεται τὸ πρόβλημα μεταξὺ τῆς θυσίας ταύτης καὶ τοῦ ἀλκολικοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ.

Καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ παρ' ἡμῖν μετ' ἄλλους ἰδιαιτέρου ἐπισκοποῦμεν τὴν μεταβολήν, ἥτις ἐπῆλθεν ἰδίᾳ εἰς τὰς συνηθείας τῶν ἐργατικῶν τάξεων, εἰς τὰς ὁποίας πρό τινος ὁ οἶνος καὶ μόνος ὁ οἶνος ἐν μετρίᾳ χρήσει ἐχρησίμευε μᾶλλον ὡς ἐπιρρωστικὸν τῶν δυνάμεων, οὐδαμῶς δὲ ὡς αἰτία καταστροφῆς τῆς ὑγείας. Σήμερον ὅλαι αἱ σκευασίαι τοῦ ἀλκόλ, ἰδίᾳ ἡ μαστίχη, τὸ κονιάκ καὶ τὸ οὔζον, εἰσῆλθον βαθύτατα εἰς τὰς ἕξεις τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ τῶν ἀστικῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν, αἱ ὁποῖαι καθ' ἑκάστην ριζοβολοῦν βαθύτερον. Παρασκευάζεται

οὕτω κοινωνικὸν μέλλον, τὸ ὁποῖον ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πολλῶν δὲν φαίνεται πολὺ προσεχές, δὲν εἶναι οὔτε ὀλιγώτερον βέβαιον, οὔτε ὀλιγώτερον τρομερόν.

Ἴσως καθ' ἣν στιγμὴν ἡ πολιτείᾳ λόγῳ τῆς προστασίας τοῦ ὄντως ἐθνικοῦ προϊόντος τοῦ ἀποτελοῦντος ἀναντιρρήτως τὴν βάσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς ἡμετέρας χώρας εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διοχετεύσῃ εἰς τὴν κατανάλωσιν φλογερὸν ποταμὸν οἰνοπνεύματος, ἔδει συγχρόνως νὰ τεθῇ ἐπὶ τοῦ τάπητος καὶ ἡ ἰδέα τοῦ κυβερνητικοῦ μονοπωλίου τῶν πνευματωδῶν ποτῶν.

Τοῦτο δὲ ὄχι ἐκ λόγων ταμιευτικῶν, ἀλλ' ἐκ λόγων προστατευτικῶν τῆς δημοσίας ὑγείας.

Ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν γείνῃ, ἐφ' ὅσον καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἀπὸ τῶν ποικίλων συστημάτων, δι' ὧν ἄλλα κράτη πολεμοῦν τὴν δηλητηρίασιν τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος, ἡ στιβαρὰ χεὶρ τῆς πολιτείας δὲν παρεμβῇ ῥυθμιστὴς κυρίαρχος τῆς καταναλώσεως, ἡ παιδαγωγία μόνη καὶ ὁ ἄμβων θὰ ἀποβῶσι δυνάμεις ἀνεπαρκεῖς πρὸς καταπολέμησιν τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπειλεῖ νὰ μηδενίσῃ τὴν ὑγείαν, τὴν ῥώμην, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἠθικὴν ὁλοκλήρου λαοῦ.

ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΙ Ο ΤΥΠΟΣ

ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑι

[*Ὑπὸ Ἀγγέλου Γουβερνάτη*].

Ὁ ἐν Ῥώμῃ καθηγητὴς τῆς σανσκριτικῆς, κόμης Ἄγγελος de Gubernatis, ἀδελφὸς τοῦ γνωστοῦ ἄλλοτε προξένου τῆς Ἰταλίας ἐν Ἠπείρῳ, Ἀλβανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς Ἐρρίκου de Gubernatis, ἐδημοσίευσε πρὸ μικροῦ γαλλιστὶ ἀξίαν λόγου συγγραφὴν ἐπιγραφομένην *Ἡ Βουλγαρία καὶ οἱ Βούλγαροι*, ἐξ ἧς πολλὰ δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν περὶ τῶν προόδων τοῦ ἀντιπάλου ἔθνους. Ἐνταῦθα δημοσιεύομεν τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἐν Βουλγαρίᾳ.

. . . Ἡ συνδιάλεξις μετὰ τοῦ κ. Στοϊλὼφ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ μακρὸν εὐαρέστως. Ἐπιμένω καταδεικνύων τἀγαθά, ἅτινα δύναται νὰ πορισθῇ ἡ Βουλγαρία ἀποστέλλουσα νέους εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Οἱ νεαροὶ οὗτοι ἐπιστήμονες μετὰ τὴν ἐπιστροφήν αὐτῶν, ἐξακολουθοῦντες νὰ διατηρῶσι τὸ ἐθνικὸν βουλγαρικὸν πνεῦμα, θἀνοίξωσι νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν πάτριον χώραν, ἥτις ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς αὐτῆς ἐπιφυλάξεως. Ἠρχίσαμεν, εἶπεν ὁ κ. Στοϊλὼφ, ἐξ ἐκείνων ἅτινα ἦσαν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, τοῦ πολέμου, τοῦ δικαίου, τῆς ἰατρικῆς· ἔχομεν τώρα ἀξιωματικοὺς πεπαιδευμένους, νομομαθεῖς διακεκριμένους, ἰατροὺς δεξιούς. Παρατηρῶ μετ' εὐχαριστήσεως, ὅτι ἡ ἰατρικὴ παίδευσις ἐπεκτείνεται καὶ εἰς αὐτὰς τὰς γυναῖκας ἐν Βουλγαρίᾳ· πράγματι δ' ἀνέγνων, ὅτι κυρία τις, ἡ Πετρόβνα Οὐζούνεβα, ἡ χήρα ἥρωός τινος τοῦ Βιδδινίου, ἠξιώθη τοῦ διδακτορικοῦ πτυχίου ὡς ἰατρὸς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Λουγδούνου· μανθάνω δέ, ὅτι καὶ ἄλλαι γυναῖκες ἐξασκοῦσιν ἤδη ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Βουλγαρίᾳ μετ' ἐπιτυχίας. Προσθέτω δέ, ὅτι εἶνε καιρὸς ἀποστολῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ νεαρῶν φιλολόγων, ἀρχαιολόγων καὶ ἐθνογράφων. Ἀλλ' ὁ κ. Στοϊλὼφ δὲν φαίνεται πολὺ ἐπειγόμενος πρὸς τοιαύτην ἀποστολήν. Ἠρχίσαμεν, λέγει, ἐξ ἐκείνων ἅτινα ἦσαν τὰ μᾶλλον κατεπείγοντα· ὡς πρὸς δὲ τὰ λοιπὰ δυνάμεθα νἀναμένωμεν. Ἀντιπαρατηρῶ μετ' εὐλαβείας, ὅτι ἡ φιλολογία, ἡ ἀρχαιολογία, ἡ ἐθνογραφία δὲν εἶνε ἐπιστῆμαι ἄγονοι, ὅτι συντελοῦσιν εἰς ἀνακίνησιν τῶν ἰδεῶν, ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος ἔχει ἰδίως ἀνάγκην ἰδεωδῶν· ὀλίγον περισσότερα ἰδεώδη αὐξάνουσι τὰς συμπαθείας, καὶ διὰ τῶν συμπαθειῶν ὁ βουλγαρικὸς λαὸς θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξέλθῃ εὐκολώτερον ἀπομονώσεως ἥτις εἶνε βλαπτικὴ εἰς αὐτόν. Ὁ κ. Στοϊλὼφ ἐφάνη συμφωνῶν πρὸς τὴν γνώμην μου· ἀλλὰ βεβαίως ὑπάρχουσι δι' αὐτὸν ζητήματα πολὺ μᾶλλον κατεπείγοντα ἐκείνων, ἅτινα κινοῦσι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ κατ' ἰδίαν.

Καταλιπὼν τὸν κ. Στοϊλὼφ, οὗ ἡ εὐγενὴς δεξίωσις μὲ κατέθελξε, μετέβην εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ἐπιθυμῶν νὰ προσφέρω τὰ σέβη μου εἰς τὸν ὑπουργόν, τὸν ἐπισημότατον τῶν συγχρόνων συγγραφέων τῆς Βουλγαρίας, κ. Βαζώφ. Ἐκείνου δ' ἀπόντος, μὲ ὑποδέχεται ὁ γενικὸς γραμματεὺς κ. Λαβτσιέφ. Ὁ διάδρομος εἶνε πλήρης ὑπὸ πεντήκοντα περίπου, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, πάντες δὲ καὶ πᾶσαι ἀναμένουσιν ἀκρόασιν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων. Ὡς ξένος λαμβάνω τὴν ἄδειαν νὰ διέλθω πρὸ πάντων ἐκείνων. Ὁ νεαρὸς διευθυντὴς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἔρχεται μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας εἰς συνάντησίν μου. Ἀλλὰ καθ' ἑκάστην στιγμὴν καλεῖται εἰς τὸ τηλέφωνον· καθ' ἕκαστα πέντε λεπτὰ φέρεται εἰς αὐτὸν σωρὸς ἐγγράφων. Εἶνε παραζαλισμένος. Ἐν τῷ γραφείῳ του δὲ αὐτῷ ἀνέμενεν ὁ κ. Ἰβὰν Λιλὼφ, βουλευτὴς Φιλιππουπόλεως, συγγραφεὺς λεξικοῦ γαλλοβουλγαρικοῦ, ὅστις ἄρχεται συνδιαλεγόμενος μετ' ἐμοῦ μετὰ πλείστης ὅσης οἰκειότητος. Μοὶ ὑπόσχονται παντοίας πληροφορίας, τὰς τελευταίας ἀπογραφάς, τὸ Sbornik, ὅπερ δημοσιεύεται δαπάναις τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Παρατηρῶ, ὅτι οἱ Βούλγαροι ὑπάλληλοι, καθ' ἃ καὶ οἱ Ῥωμοῦνοι καὶ οἱ Σέρβοι, ἔχουσι πολλὴν ἐργασίαν, ἡ θέσις αὐτῶν οὐδαμῶς εἶνε θέσις ἡμεραργίας, ὁ δὲ μικρὸς ἀριθμὸς ὑπαλλήλων ἐπιβάλλει εἰς ἕκαστον αὐτῶν ὑπηρεσίαν πολυσύνθετον καὶ συνεχῆ. Πάντες

ἐπείγονται κατ' αὐτὰς ἐν Βουλγαρίᾳ· ὁ δὲ σχετικῶς μικρὸς ἀριθμὸς τῶν δυναμένων νὰ παράσχωσιν ὑπηρεσίας εἰς τὴν χώραν ὑποχρεόνει τοὺς λογάδας νὰ διπλασιάζωσι καὶ τριπλασιάζωσι τὴν δραστηριότητά των ἐν ποικιλωτάτοις ἔργοις καὶ νὰναλαμβάνωσι πολλάκις τὸ ἔργον τῶν ἄλλων. Ἐν χώρᾳ νέᾳ εἶνε πλεονέκτημα τὸ κατέχειν συγχρόνως πολλὰς δεξιότητας. Τοῦτο κατεφάνη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ, ἐν αἷς χώραις ἕκαστος ὤφειλε νὰ παρασκευάζηται ὅπως παράσχῃ εἰς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας παντοίας. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον εἶνε τὸ προσέχειν εἰς τὰ ἄξια λόγου ἐν πάσῃ ἐνεργείᾳ, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ἡ ἀρίστη καὶ ἀσφαλεστάτη τῶν ἀριστοκρατιῶν ἣν δύναταί τις νὰ εὐχηθῇ εἰς ἔθνος πεπολιτισμένον.

Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Νεστορῶρ ἐπισκέπτομαι τὸ Ἐθνικὸν τυπογραφεῖον, ἵδρυμα ὅπερ ἠδύνατο νὰ τιμήσῃ οἱανδήποτε μεγάλην χώραν. Οἱ ἐργάται τῆς Σοφίας ὁμοιάζουσι τὰ μέγιστα πρὸς τοὺς ἐργάτας τοῦ Πεδεμοντίου κατὰ τὴν μορφὴν, τοὺς τρόπους, τὴν σοβαρότητα, τὴν πειθαρχίαν· προσέχοντες δ' εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν τηροῦσι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐργασίας τελειοτάτην σιγήν. Ἐν ἰδίᾳ αἰθούσῃ ἐκτυποῦνται χαρτόσημα πεντήκοντα λεπτῶν. Οὐδεμία δὲ εἰδικὴ προφύλαξις φαίνεται ληφθεῖσα πρὸς ἀποφυγὴν παραχαράξεως ἢ κλοπῆς· ἡ τιμιότης τῶν ἐργατῶν παρέχει ἐγγύησιν ἐπαρκῆ κατὰ πάσης δυνατῆς καταχρήσεως. Τὸ τυπογραφεῖον εἶν' ἐκτισμένον κατὰ σχέδιον πρότυπον. Τὸ κτίριον εἶνε εὐρύ, στερεὸν, κομψὸν καὶ εὐάερον, τὰ δὲ μηχανήματα εἶνε ἄριστα, εἰσηγμένα ἐκ τῆς βιομηχανικῆς πόλεως Würzburg τῆς Γερμανίας. Οἱ ἐργάται λαμβάνουσι καλὸν μισθὸν καὶ ἐργάζονται μόνον ὀκτὼ ὥρας καθ' ἑκάστην, τὰς δὲ Κυριακὰς ἀναπαύονται. Εἰς ἕκαστον δ' ἐργάτην παρέχεται καθ' ἕκαστον ἔτος ἄδεια ἑνὸς μηνὸς καὶ ἐν περιπτώσει ἀσθενείας χορηγοῦνται βοηθήματα εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν ἐργατῶν. Παρ' ὅλην δὲ ταύτην τὴν πρὸς τοὺς ἐργάτας ἐπιδεικνυομένην εὐλάβειαν καὶ ἀνασκοπὴν τὸ καθιδρυμα τοῦτο, ὅπερ ἀνέρχεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ἡγεμόνος Βάτεμβεργ καὶ εἶνε προϊὸν τῆς πρωτοβουλίας ὑπουργοῦ δημοκρατικοῦ καὶ κοινωνιστοῦ, τοῦ Καραβέλωφ, ἀφίνει εἰς τὸ κράτος καθαρὸν κέρδος 300 000 φράγκων.

Καθ' ὁδὸν ἵσταμαι πρὸ τῶν ἐρειπίων μεγάλης καὶ ὡραίας ἐκκλησίας τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, ἀφιερωμένης εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ὅλως κρημνισμένης ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους ἕνεκα σεισμοῦ, ἀλλ' ἥτις δεικνύει ἀκόμη διὰ τῶν τριῶν αὐτῆς σηκῶν τὸ μέγεθος καὶ τὴν κομψότητα τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἀνάγουσιν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. Κατέχουσαν δὲ τὸ κέντρον τῆς πόλεως, τὸ μέσον τῆς πεδιάδος τῆς Σοφίας, οἱ Σλάβοι ὠνόμασαν αὐτὴν Srezdnek, τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο ὄνομα ἐδόθη παρὰ τῶν Σλάβων καὶ εἰς τὴν πόλιν ἣν οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν Σοφίαν.

Οἱ Τοῦρκοι ἀπεγύμνωσαν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἀπὸ τῶν πολυτίμων αὐτῆς λίθων καὶ τῶν θησαυρῶν καὶ μετέβαλον αὐτὴν εἰς τζαμίον· ἀλλὰ καὶ τὸ τζαμίον τοῦτο ἐγκατελείφθη, καὶ σήμερον ἐν τῷ μέσῳ τῶν γηραιῶν αὐτοῦ ἐρειπίων ὑψοῦται καὶ πάλιν ἐλεεινὴ ἁγία τράπεζα, ἐφ' ἧς οἱ ὀρθόδοξοι τελοῦσι καθ' ἑκάστην τὴν λειτουργίαν· χονδροειδεῖς βυζαντιακαὶ εἰκόνες ἐπὶ χάρτου κοσμοῦσι τὸ ἅγιον βῆμα, καὶ πτωχὸς φύλαξ ἔν τινι γωνίᾳ, ἐν ᾗ ἔχει στρώσει τὴν κλίνην του, δέχεται τὰ ἐλέη δι' ὧν ὀφείλει νὰ συντηρηθῇ. Ἡ παραμέλησις δὲ αὕτη δὲν θὰ ἐνεδείκνυε μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν· ἀλλ' ἐπιφυλάσσονται νὰ οἰκοδομήσωσιν ἐκκλησίαν παμμεγίστην, ἥτις μέλλει κατὰ τὰ σκοπούμενα νὰ ὑπερβῇ ὡς πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν πάσας τὰς ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου θρησκευτικὰς οἰκοδομάς, ἀνεῴχθη δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου κατάλογος ἐθνικῶν εἰσφορῶν. Ἡ δὲ νέα αὕτη μητρόπολις, ἥτις θὰ κτισθῇ ἀπέναντι τῆς Σοβράνιε, τῆς βουλῆς, θἀφιερωθῇ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀλέξανδρον τὸν Νέφσκι.

Ἐπισκέπτομαι τὴν αἴθουσαν τῆς Σοβράνιε, ἥτις περιλαμβάνει 270 ἕδρας διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς γενικῆς συνελεύσεως, τῆς μεγάλης βουλῆς, ἥτις συνέρχεται κατ' ἐκτάκτους περιστάσεις. Διὰ δὲ τὴν κοινὴν σύνοδον, ἥτις συνέρχεται δύο μῆνας ἑκάστου ἔτους, ἀρκοῦσιν 150 ἕδραι. Ἡ αἴθουσα αὕτη εἶνε εὐάερος καὶ λίαν φωτεινὴ καὶ θὰ ἦτο ἀνταξία τῆς βουλῆς μεγάλου ἔθνους. Ἔχει δὲ ἡ Σοβράνιε καὶ ὡραίαν βιβλιοθήκην πρὸς χρῆσιν τῶν ἀντιπροσώπων, πλουσίαν εἰς βιβλία νομικὰ καὶ ἱστορικά.

Διερχόμενος ῥίπτω ἐν βλέμμα εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ σλαβικοῦ συλλόγου (Slavianska Beseda), εἰς ὃν φοιτῶσι μόνον οἱ Σλάβοι. Εὑρίσκεται δ' ἐν αὐτῇ ἰδίως πλῆθος περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων ἁπασῶν τῶν σλαβικῶν χωρῶν.

Ἀλλ' ἡ πρώτη τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς πόλεως Σοφίας εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ τοῦ Πανεπιστημίου, ἥτις ἀριθμεῖ νῦν πλείονας τῶν 26000 τόμων. Τὸ δι' αὐτὴν προωρισμένον ἐτήσιον χορήγημα ὑπερβαίνει τὰς τριάκοντα χιλιάδας φράγκων. Λαμβάνει δὲ τακτικῶς πολλὰ περιοδικά, ἐν οἷς παρατηρῶ μετ' εὐχαριστήσεως ἐκ τῶν ἰταλικῶν περιοδικῶν τὴν *Νέαν Ἀνθολογίαν* (Nuova Antologia) καὶ τὸ *Δικαστικὸν ἀρχεῖον* (Archivio giuridico). Πλὴν δὲ τῶν σλαβικῶν βιβλίων κέκτηται ἡ βιβλιοθήκη αὕτη πλοῦτον δημοσιεύσεων γερμανικῶν, ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν· μοὶ ἐπιδεικνύονται δὲ καὶ τρεῖς τῶν ἐμῶν συγγραφῶν. Ἰταλικοὶ τόμοι εὑρίσκονται ἐν συνόλῳ

μόνον 67, ἱσπανικὰ δὲ βιβλία μόνον πέντε. Ὁ ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης παρατηρεῖ, ὅτι τὸ ἐτήσιον χορήγημα ἤθελεν ἐπαρκέσει, ἂν διὰ κεφαλαίου ἑκατὸν χιλιάδων φράγκων, ἐφ' ἅπαξ χορηγουμένου, ἠγοράζοντο βιβλία τῶν κυριωτάτων, ὧν στερεῖται ἡ βιβλιοθήκη· ἐλπίζεται δὲ, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο θέλει ληφθῆ ἐκ τοῦ κληροδοτήματος ἓξ ἑκατομμυρίων φράγκων, ἅτινα ὁ πλούσιος πατριώτης Εὐλόγιος Γεωργιέφ, ὁ θεῖος τοῦ κ. Γκέσωφ, τοῦ γενικοῦ αὐτοῦ κληρονόμου, ἀποθανὼν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐκληροδότησε πρὸ βραχέος χρόνου εἰς τὸ βουλγαρικὸν Πανεπιστήμιον, οὗ τὸ προσωρινὸν κατάστημα θέλει ἀντικατασταθῆ διὰ νέου μεγαλοπρεποῦς κτιρίου.

Πρύτανις δὲ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σοφίας εἶνε νῦν ὁ κ. Γ. Σλατάρσκης, καθηγητὴς τῆς γεωλογίας. Ἡ δὲ ἀκαδημαϊκὴ σύγκλητος σύγκειται ἐκ τῶν κ. κ. Βατσεβάρωφ, Γ. Γ. Σγουρεφ, Τσονέφ, Θεοδώρωφ, Σισμάνωφ, Δοβρὲφ καὶ Ἀλ. Βαλαβάνωφ.

Τὸ Πανεπιστήμιον κέκτηται τρία φροντιστήρια ἢ ἀνώτερα διδασκαλεῖα, ἓν μὲν διὰ τὰς σλαβικὰς γλώσσας καὶ φιλολογίας, διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Λ. Μίλετιτς, τὸ δεύτερον διὰ τὴν ἱστορίαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δ. Ἀγκούρα καὶ τὸ τρίτον φιλοσοφικόν, οὗ προΐσταται ὁ καθηγητὴς Ι. Γεώργωφ. Πρὸς δὲ τούτοις ἓξ ἰνστιτοῦτα ἢ ἐργαστήρια, ἓν μὲν διὰ τὴν γεωλογίαν καὶ ὀρυκτολογίαν, οὗ διευθυντὴς εἶνε ὁ κ. Γ. Μποῦτσεφ, τὸ δεύτερον διὰ τὴν βοτανικὴν μὲ διευθυντὴν τὸν Κ. Γεώργιεφ, τὸ τρίτον διὰ τὴν ζωολογίαν μὲ διευθυντὴν τὸν Σ. Γιουρίνιτς, τὸ τέταρτον διὰ τὴν χημείαν μὲ διευθυντὴν τὸν Ν. Δεβρὲφ, τὸ πέμπτον διὰ τὰ μαθηματικὰ μὲ διευθυντὴν τὸν Α. Σκουόρεκ, καὶ τὸ ἕκτον διὰ τὴν φυσικὴν μὲ διευθυντὴν τὸν κ. Βατσεβάρωφ.

Τὸ πρόγραμμα τῶν πανεπιστημιακῶν μαθημάτων εἶνε συντεταγμένον βουλγαριστὶ καὶ γαλλιστί· εἶνε δὲ βεβαίως μέγα τὸ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν παρεχόμενον προνόμιον τοῦτο ἐν χώρᾳ σλαβικῇ, οὐδ' ἐννοῶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἀκριβῶς ἐν πανεπιστημίῳ εἰς ὃ φοιτῶσι μόνον Βούλγαροι φοιτηταί. Καὶ ἐκπλήσσομαι μέν πως, ἀλλὰ μὴ ἐπικρίνων τὸ ἔθιμον τοῦτο τὸ ἐπιδοκιμάζω καὶ τὸ ἐπαινῶ ὡς δεῖγμα πολιτισμοῦ εὐρυτέρου καὶ καθολικωτέρου καὶ εἰλικρινοῦς συμπαθείας πρὸς χώραν λατινικὴν, ἥτις με πληροῖ εὐφροσύνης.

Ἐπειδὴ δ' ἐν Εὐρώπῃ ἥκιστα γινώσκονται, ὡς εἰκὸς, τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ πρώτῳ καὶ μόνῳ βουλγαρικῷ πανεπιστημίῳ, πιστεύω, ὅτι δὲν θὰ κριθῶσιν ἀναξιαι λόγου αἱ σημειώσεις ἃς ἔλαβον ἐκ τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων τοῦ τελευταίου ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους.

Ἐν τῇ ἱστορικῇ καὶ φιλοσοφικῇ σχολῇ κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον ὁ καθηγητὴς Ἀγκούρα ἐδίδασκε μόνος αὐτὸς τὴν ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁ δὲ καθηγητὴς Π. Μιλούκωφ[1] τὴν ἱστορίαν τῶν μέσων αἰώνων καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Τσέχων· ὁ δὲ καθηγητὴς Β. Δοβρούσκης τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν μετ' ἀσκήσεων περὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων, τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν νομισμάτων τῆς Βουλγαρίας· ὁ καθηγητὴς Β. Σλατάρσκης τὴν βουλγαρικὴν ἱστορίαν· ὁ καθηγητὴς Μίλετιτς τὴν σλαβικὴν ἐθνογραφίαν· ὁ καθηγητὴς Β. Τσονέφ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ φωνητικὴν τῆς νέας βουλγαρικῆς· ὁ καθηγητὴς Α. Θεοδώρωφ ἀρχὰς τῆς γλώσσης καὶ ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας βουλγαρικῆς φιλολογίας· ὁ καθηγητὴς Ι. Σισμάνωφ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν γραμματολογίαν, ἱστορίαν τῆς ἰνδικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίαν τῶν γραμμάτων τῶν μέσων αἰώνων ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, παρέχων πρὸς τούτοις γενικὴν ἄποψιν τῆς ἀνθρωπιστικῆς φιλολογίας ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας· ὁ καθηγητὴς Ι. Γεώργωφ ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας καὶ ψυχολογίαν τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς θελήσεως, καὶ οἱ ἔκτακτοι καθηγηταὶ Κοβάτσεφ, Γοράνωφ, Βαλαβάνωφ, Μιχαηλόφσκι καὶ Μίντσες ἱστορίαν τῆς παιδαγωγίας μετὰ καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ψυχολογίας, λατινικά, ἑλληνικά, γαλλικὰ καὶ γερμανικά. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἑξάμηνον παρετήρησα πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ ἔκτακτος καθηγητὴς Ἰσίρκωφ εἶχεν ἀναλάβει τὸ μάθημα τῆς ἀνθρωπογεωγραφίας.

Ἐκ τῶν ἁπλῶν τούτων σημειωμάτων δύναταί τις νὰ ἴδῃ, ὅτι ἐν τῇ φιλολογικῇ σχολῇ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων εἶνε ἱκανῶς εὐρὺ καὶ ποικίλον, μόνον δ' αἱ κλασικαὶ γλῶσσαι εἶνε λίαν ἠμελημέναι καὶ ἀνατεθειμέναι μόνον εἰς ἐκτάκτους καθηγητάς. Ἴσως δὲ παρίσταται ἀνάγκη νὰ φροντίσωσι ταχέως περὶ ἀναπτύξεως τῆς κλασικῆς παιδεύσεως ἐν χώρᾳ, ἥτις διετήρησε πλείστας ὅσας ἀναμνήσεις τῆς βυζαντιακῆς κατακτήσεως. Ἄλλως δὲ τὸ Πανεπιστήμιον, ἢ ἡ Σχολὴ τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν, ἱδρύθη μόνον τῷ 1888 καὶ ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ πρὸ τετραετίας. Πρέπει δὲ νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι διὰ τῶν ἑκατομμυρίων τοῦ εὐεργέτου αὐτοῦ θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ εὔρυνσις τοῦ προγράμματος τῶν μελετῶν, ἡ ἐλάττωσις τῆς ὑπηρεσίας τῶν σήμερον διδασκόντων, οἵτινες εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον βεβαρημένοι, ἡ αὔξησις τῶν τε διδασκομένων μαθημάτων καὶ τῶν καθηγητῶν, ἡ προσθήκη καὶ ἄλλων σχολῶν εἰς τὰς σήμερον ὑπαρχούσας τρεῖς, ἤτοι τὴν ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφικὴν, τὴν τῶν

[1] Ἔμαθον κατόπιν, ὅτι ὁ κ. Μιλούκωφ ἔμελλε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐγίνοντο διαπραγματεύσεις ὅπως προσκληθῇ ἐκ Ῥωσίας ὡς καθηγητὴς τῆς γενικῆς ἱστορίας ὁ ἀνεψιὸς τῆς συζύγου μου κ. Παῦλος Μπεσομπράζωφ, ἄλλοτε ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Μόσχας.

φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν νομικήν. Τὰ πάντα δὲ εἶνε ἤδη ἕτοιμα πρὸς ἵδρυσιν σχολῆς ἰατρικῆς.

Ἡμέραν τινά, ὅταν τὸ πανεπιστήμιον θὰ ἔχῃ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ κτίριον, θὰ καταστῇ ἴσως δυνατὴ ἡ περὶ αὐτὸ συνάθροισις ἁπάντων αὐτοῦ τῶν μουσείων, ταμείων καὶ ἐργαστηρίων, ἅτινα τὴν σήμερον ἕνεκεν ἐλλείψεως καλλιτέρων οἰκημάτων εὑρίσκονται διεσκορπισμένα ἀνὰ τὴν πόλιν. Ὁ καθηγητὴς κ. Τσονὲφ ἔσχε τὴν εὐγένειαν νά με συνοδεύσῃ πρὸς ἐπίσκεψιν ἁπάντων τούτων τῶν παραρτημάτων τοῦ πανεπιστημίου καὶ συμπληρωτικῶν αὐτοῦ καθιδρυμάτων. Ἀλλ' οὐδὲν εὗρον ἐν αὐτοῖς τὸ ἄξιον λόγου, ἡ δὲ διάταξις καὶ ταξινόμησις τῶν ἀντικειμένων δεικνύουσιν, ὅτι τὰ πάντα ἐν αὐτοῖς εὑρίσκονται ἀκόμη ἐν καταστάσει πρωτογόνῳ καὶ προςωρινῇ. Μόνον δ' ἐν τῇ παλαιοντολογικῇ συλλογῇ καὶ τῇ ὀρυκτολογικῇ παρατηρῶ λείψανα ζῴων καὶ ὀρυκτὰ σπάνια καὶ ἐνδιαφέροντα, ἅτινα θὰ ἐκίνουν μεγάλως τὴν ζηλοτυπίαν τινῶν διευθυντῶν τῶν παρ' ἡμῖν μουσείων τῆς φυσικῆς ἱστορίας.

[Ἕπεται τὸ τέλος]

ΕΞΟΧΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΦΕΛΛΕΜΠΕΡΓ

Ὁ ἐκ Βέρνης παιδαγωγός, οὗτινος, ἐλλείψει ἀνδριάντος μαρμαρίνου ἢ χαλκοῦ, ὁ γραφικὸς βουνὸς τοῦ Χόφβιλ θὰ παραδίδῃ τὴν φήμην εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀποτελεῖ διὰ τὴν ἐποχήν του ἀντίθεσιν. Ἀνήκων εἰς οἰκογένειαν εὐπατριδῶν τῆς ἀρχαίας ὀλιγαρχικῆς δημοκρατίας τῆς Βέρνης διεκρίθη ἐκ νεότητός του μεταξὺ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ συνομοταξιωτῶν. Οἱ πλούσιοι νέοι, φιλήδονοι καὶ ἀκόλαστοι, ἐπιζητοῦσι τὰς χυδαίας ἀπολαύσεις, αἵτινες χάρις εἰς τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν μετεφυτεύθησαν εἰς τὰ ἤθη· τὰ ἰδεώδη εἶνε ξένα πρὸς αὐτούς· αἱ σπουδαὶ δὲν τοὺς προσελκύουσιν. Εἶνε στεῖρα αἰσθημάτων, διότι εἶνε τάξις προνομιοῦχος, τετυφλωμένη ἐκ τῆς ἰδέας τῆς δῆθεν κοινωνικῆς αὐτῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς ὑποδεεστέρας τοῦ λαοῦ θέσεως. Ἐν τῇ πολιτικῇ ἡ ἀριστοκρατία ἐφαρμόζει τὴν ἀρχὴν τῆς πατρικῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ εὐημερία τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ εἶνε τοιαύτη, οἵαν ἐννοοῦσιν αὐτὴν αἱ ἀρχαὶ τοῦ Κράτους καὶ οὐχὶ ἀλλοία. Περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ὑπηκόων, περὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀτόμου ἐλάχιστα φροντίζει.

Ἀλλ' ὁ Φέλλεμπεργ ἀλλοίαν ἔχει γνώμην περὶ τῶν καθηκόντων τῶν προεξεχουσῶν οἰκογενειῶν. Ἡ μήτηρ του, ἀπόγονος τοῦ Ὁλλανδοῦ ναυάρχου Βὰν Τρόμπ, ἐκαλλιέργησε παρὰ τῷ παιδίῳ τὸ αἴσθημα τοῦ οἴκτου πρὸς τοὺς δυστυχεῖς, ὁ δὲ πατήρ του, φιλελεύθερος τὰ φρονήματα, διδάσκει τὴν ψυχὴν τοῦ τέκνου του τοὺς ἀναλλοιώτους κανόνας τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας. Ὅθεν ὁ νέος ἐξόχως εὐγενῆ χαρακτῆρα κεκτημένος, περιφρονῶν τὰς διαφθειρούσας τὴν ψυχὴν ἡδονὰς καὶ τὴν ἀργίαν τὴν ἐκμηδενίζουσαν τὸν ἄνθρωπον, ἐπιδίδεται μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῶν νομικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὤμοσεν εἰς τὴν εὐγενῆ του μητέρα ν' ἀφιερώσῃ πάντα αὐτοῦ τὸν βίον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δυστυχῶν, ἐπιβάλλει ἑαυτῷ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ζῆν καὶ διαιτᾶσθαι τὸν νόμον τῆς ἁπλότητος, καὶ ἐπιχειρεῖ συχνὰ ταξείδια διὰ νὰ σπουδάσῃ καὶ γνωρίσῃ τὰς στερήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ.

Δὲν προτιθέμεθα νὰ γράψωμεν τὴν βιογραφίαν τοῦ Φιλίππου Ἐμμανουὴλ Φέλλεμπεργ. Ἂς ὁρίσωμεν ἐν τούτοις τὴν ἔναρξιν καὶ τὸ τέρμα τοῦ ἐξαιρέτως γονίμου καὶ ἀγαθοεργοῦ αὐτοῦ βίου.

Ὁ Φέλλεμπεργ ἐγεννήθη ἐν Βέρνῃ τὴν 15 Ἰουνίου 1771, ἀπεβίωσε δὲ αὐτόθι τὴν 21 Νοεμβρίου 1844. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδάς του, μετ' ὀλίγον δὲ ἐπεχείρησε τὰς μικρὰς αὐτοῦ ἀνὰ πολλὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν περιηγήσεις. Ἐκ τοῦ φλογεροῦ πόθου τῆς σπουδῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων ἐλαυνόμενος, μετέβη καὶ εἰς Παρισίους περὶ τὰ τέλη τῆς Τρομοκρατίας. Ἀρά γε τῶν λαῶν ἡ ἐξέγερσις ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ὡριμάνσεως τῶν σχεδίων, ἅτινα ἐν τῇ ψυχῇ ἔτρεφε περὶ ἀναμορφώσεως τῶν γεγηρακότων θεσμῶν τῆς πατρίδος του; Πιθανὸν εἶνε ὅτι αἱ νέαι ἰδέαι παρέσχον ὤθησιν νέαν εἰς τὰς ἐνδομύχους αὐτοῦ τάσεις, καίτοι ἀληθῶς εἰπεῖν ὁ Φέλλεμπεργ δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς πρόδρομος μᾶλλον ἢ ὡς μιμητής.

Ἐπειδὴ χάριν τοῦ γένους του ἐδικαιοῦτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, ἤρξατο αὐτοῦ δι' ἀποπείρας, ὅπως πείσῃ τὴν ἐν Βέρνῃ Κυβέρνησιν νὰ χορηγήσῃ ἐλευθερίας εἰς τὸν λαὸν καὶ ἰδίως εἰς τοὺς κατοίκους Βάνδης καὶ Ἀργοβίας. Πλὴν αἱ συμβουλαί του δὲν εἰσηκούσθησαν. Ἀφοῦ τὰ γεγονότα λαμπρῶς τὸν ἐδικαίωσαν, τὸ ἀρχαῖον καθεστὼς ἀνετράπη, νέα δὲ τάξις πραγμάτων καθιερώθη, ἠδυνήθη τέλος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ στάδιον, εἰς ὃ καὶ αἱ ὀρέξεις του καὶ ὁ πόθος του καὶ τὰ περὶ μέλλοντος σχέδιά του τὸν εἵλκυον. Ἐγένετο μέλος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, τοῦ προϊσταμένου πάσης τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλ' ὅμως ὁ μέγας παιδαγωγὸς δὲν εὗρεν ἐν τῇ λειτουργίᾳ ταύτῃ οὔτε τὴν ἱκανοποίησιν τῶν εἰλικρινῶς προσδευτικῶν κλίσεών του οὔτε ἄνδρας ἱκανούς, ὅπως τὸν ἐννοήσωσιν. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς Ἑλβετικῆς Δημοκρατίας.

Σφόδρα κατεκρίθη ἡ περίοδος αὕτη τῆς Ἑλβετικῆς ἱστορίας καὶ ἀκόμη κατακρίνεται· ἀλλ' ἀδίκως, καθ' ἡμᾶς. Ὑπῆρξεν αὕτη ἡ ἔκρηξις τῆς ἰδεολογίας. Γενναῖα αἰσθήματα ἀφυπνίζοντο εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ διεύθυνσις τῶν τυχῶν τῆς χώρας. Οἱ Στάπφερ, οἱ Ρέγγερ, οἱ Οὐστέρι ὠνειροπόλουν λαὸν πεπαιδευμένον, τὴν Ἑλβετίαν δὲ πεφωτισμένην, κοιτίδα τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλὰ φεῦ! ὠνειροπόλουν μόνον. Διότι ἡ ἀντίδρασις ὑπῆρξεν ἰσχυροτέρα αὐτῶν, ὁ δὲ Φέλλεμπεργ, ὅστις ἦτο χαρακτὴρ ἐπίσης ἰσχυρὸς καὶ δεδοκιμασμένος εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς χειραφετήσεως τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἀπεχώρησε τοῦ κλάδου τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἔνθα ὑπερίσχυε τὸ ἀντιδραστικὸν πνεῦμα.

Εὐτυχῶς ὅμως δὲν παρητήθη καὶ τῶν σχεδίων, ἅτινα ἐπεθύμει νὰ πραγματοποιήσῃ τῇ συνδρομῇ τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Κράτους. Ὅ,τι αὐταὶ δὲν ἐπέτρεπον αὐτῷ νὰ πράξῃ ὡς ἄρχων, ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ ὡς ἁπλοῦς πολίτης. Καὶ ἐθεάθη τότε ὁ ἀνήρ, οὗτινος ἡ περιουσία δὲν ἦτο μεγάλη, ν' ἀφιεροῖ αὐτὴν ὁλόκληρον εἰς τὴν ἵδρυσιν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων καὶ ἐπαγγελματικῆς διδασκαλίας, νὰ ρυθμίζῃ συστηματικῶς τὴν διοργάνωσιν τῶν διαφόρων αὐτῶν σχολείων, νὰ παραδίδῃ ἐν αὐτοῖς ὡς διδάσκαλος καὶ νὰ διευθύνῃ αὐτοπροσώπως ἐπὶ ἥμισυν περίπου αἰῶνα τὸν μικρὸν ἐκεῖνον νέον κόσμον συμφώνως πρὸς τὰς παρ' αὐτοῦ ἐπινοηθείσας φιλοσοφικάς, οἰκονομικὰς καὶ φιλανθρωπικὰς ἀρχὰς καὶ μεθόδους. Θέαμα σπάνιον καὶ μοναδικὸν ἴσως! Διότι ναὶ μὲν ὁ Πεσταλότζης ἐπραγματοποίησε καὶ αὐτὸς σχέδιον ἀνάλογον, ἀλλ' ἐν μέτρῳ πολὺ μᾶλλον περιωρισμένῳ. Εἶνε ὅμως ἀληθὲς ὅτι οὗτος δὲν διέθετε πόρους τόσον σημαντικοὺς ὅσον ὁ Φέλλεμπεργ.

Ὁ Φέλλεμπεργ ἠγόρασε μέγα κτῆμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Χόφβιλ καὶ κατέστησε κέντρον ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐφηρμοσμένης διδασκαλίας. Τὸ κτῆμα τοῦτο ἦτο ἥκιστα εὔφορον, ἐλῶδες ἐν μέρει, περιέχον δύο ἐλεεινοὺς σιτοβολῶνας καὶ μίαν ἔπαυλιν κατηρειπωμένην. Ὁ Φέλλεμπεργ ἵδρυσεν αὐτόθι πρότυπον γεωπονικὸν σταθμόν, πλεῖστα ἐργαστήρια τεχνιτῶν καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, περὶ ὧν ἀποκλειστικῶς θ' ἀσχοληθῶμεν, πλὴν ἄλλων ἐργαστηρίων ἀποβλεπόντων εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν καὶ τὴν τροφοδότησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κόσμου. Ἐποιήσατο ἔναρξιν διὰ τοῦ προτύπου πρακτικοῦ γεωργικοῦ σχολείου· ἀκολούθως ἵδρυσε τὴν ἀνωτέραν ἀγρονομικὴν σχολήν, τὰ πρότυπα τῶν δημοδιδασκάλων, τὸ σχολεῖον διὰ τοὺς ἀπόρους, τὴν ἀνωτέραν σχολήν, τὸ πρακτικὸν λύκειον, τὸ σχολεῖον τῶν θηλέων καὶ τὸ νηπιαγωγεῖον. Τρία ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του ἵδρυεν ἐν Ροῦττι, ἔνθα ταννῦν εὑρίσκεται ἡ γεωργικὴ σχολὴ τοῦ καντονίου, ἐπαγγελματικὴν γεωργικὴν σχολήν.

Ὁ Φέλλεμπεργ ἦτο ἀνὴρ ἱκανὸς νὰ διευθύνῃ τὰς δυσκόλους ἐπιχειρήσεις. Πεπροικισμένος δι' ἀξιοσημειώτου δραστηριότητος καὶ διὰ τεραστίας περὶ τὴν ἐργασίαν ἀντοχῆς, ἐπεδίωκε τὸν σκοπόν του μὲ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τοῦ δογματολόγου, ἦτο δὲ καὶ αὐταρχικὸς καὶ κάτοχος ὅλων τῶν προτερημάτων τῶν ἁρμοζόντων εἰς θαρραλέον νεωτεριστήν. Καὶ δὲν ἀπέστεργε μὲν τὴν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, διότι ἐν ἀνάγκῃ ἐχειρίζετο τὴν ἀξίνην καὶ ὠδήγει τὸ ἄροτρον, ἀλλ' ἰδιαζόντως προὐτίμα τὸ διοικεῖν. Διηγοῦνται ὅτι ὁ ἀρχιθαλαμηπόλος του εἶχεν ἐντολὴν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἡμερησίας ἐργασίας νὰ ἐμφανίζηται πρὸ τοῦ κυρίου, ὃν συνήθως εὕρισκεν ἀκόμη κατακεκλιμένον, καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰς διαταγάς του. Ὁ Φέλλεμπεργ ἐξέθετε τότε πρὸς τὸν ἐμπεπιστευμένον αὐτοῦ ὑπηρέτην τὸ πρόγραμμα τῆς ἡμέρας, προνοῶν περὶ πάντων, μὴ λησμονῶν τὴν ἐλαχίστην λεπτομέρειαν τῆς παρ' αὐτοῦ ἐν Χόφβιλ διοργανωθείσης γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως, μηδὲ παραμελῶν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀποστολὴν ὡς διευθυντοῦ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ ἐκπαιδευτηρίων καὶ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. Ἦτο ἱκανὸς νὰ διακόψῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ ἐργασίαν, ἣν αὐτὸς δὲν εἶχε διατάξῃ, ὅσον ὠφέλιμος καὶ ἂν ἦτο αὕτη.

Βραδύτερον, ὅτε τὰ ἔτη ἐπεσωρεύθησαν ἐπὶ τῆς σεβασμίας κεφαλῆς του, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῆς ἀνησυχίας περὶ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἔργου του, ἔμελλε μάτην ν' ἀναζητήσῃ διάδοχον. Οἱ υἱοί του δὲν εἶχον τὴν αὐτὴν τάσιν. Ὡς καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κυβέρνησις τῆς Βέρνης, εἰς ἣν προσέφερεν ἐν ἔτει 1833 καὶ ἐν ἔτει 1839 κατόπιν πάντα αὐτοῦ τὰ ἱδρύματα καὶ εἰς ἣν καθυπέβαλε πρόγραμμα πλῆρες περὶ τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως, ἠρνήθη τὴν ἐπικίνδυνον τιμὴν τοῦ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ Φέλλεμπεργ.

Ἔργον τόσον μέγα δέον νὰ κριθῇ ἐκ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐργάτου του ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τοῦτον πρέπει νὰ κρίνωμεν ἐξ ἐκείνου. Ἐν τῷ Φέλλεμπεργ δέον νὰ διακρίνωμεν δύο χωριστὰς ὑποστάσεις, τὴν τοῦ φιλανθρώπου καὶ τὴν τοῦ παιδαγωγοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν εἰς ἣν ἀνήκει ἐγεννήθησαν κατὰ χιλιάδας οἱ φίλοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οἱ φύσει εὐαίσθητοι, ἐξ αἰσθήματος, οἱ νοήμονες ἐκ θεωρητικῆς προαισθήσεως περὶ τοῦ μέρους, ὅπερ τὰ πλήθη ἐκέκληντο νὰ διαδραματίσωσιν εἰς τὸ μέλλον, κατεγίνοντο εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, οἱ μὲν ἀσχολούμενοι ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν, οἱ δὲ ἄλλοι ἀποβλέποντες μᾶλλον εἰς τὴν μόρφωσιν χαρακτήρων. Οἱ διάφοροι οὗτοι πόθοι εὑρίσκοντο ἡνωμένοι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Φέλλεμπεργ, παρ' ᾧ ὁ ὀρθὸς λόγος ἐπεκράτει

τοῦ αἰσθήματος, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ καταπνίγῃ.

Ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς τοῦ καντονίου τῆς Βέρνης, ὁ ἀποτελῶν τὴν κυριωτέραν μᾶζαν τοῦ λαοῦ, εἶχε παραμεληθῆ ἀσυγγνώστως παρὰ τῆς ἀριστοκρατικῆς κυβερνήσεως. Οἱ χωρικοὶ τῆς Βέρνης κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἦσαν ἀμαθεῖς, ἐπιδιδόμενοι εἰς βαναύσους ἡδονάς, ἐγωϊσταί, πτήσσοντες πρὸ τῶν ἀνωτέρων καὶ σκαιοὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας καὶ πρὸς τοὺς ἐργάτας, διὰ τὴν θλιβερὰν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν κατάστασιν τῶν ὁποίων ἐδείκνυντο σχεδὸν ἀναίσθητοι. Ὁ Φέλλεμπεργ ἀνέλαβε τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν ἠθῶν καὶ τῶν χαρακτήρων, διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν παρακμήν, ὑφ' ἧς ἐφρόνει ὅτι κατείχετο ἡ χώρα. Σκοπός του ὅμως ἦτο τὸ ἐγκαινιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἔργον νὰ μὴ εὐεργετήσῃ διὰ τῶν εὐεργετημάτων του μόνον τὸ καντόνιον τῆς Βέρνης. Ὅτε ἴδρυεν ἐν Χόφβιλ τὰ πρῶτα αὐτοῦ σχολεῖα, διενοεῖτο ἤδη νὰ καταστήσῃ τὸ χωρίδιον ἐκεῖνο ἑστίαν ἠθικῆς μεταρρυθμίσεως μέλλουσαν νὰ ἐξακοντίσῃ μακρὰν τὰς ἀκτῖνάς της. Τὸ πρόγραμμά του ἦτο ἔκτοτε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καθυπέβαλεν εἰς τὴν ἐν Βέρνῃ κυβέρνησιν κατὰ τὸ ἔτος 1837.

«Σκοπός μου εἶνε, ἔλεγε, νὰ καταπολεμήσω » τὰς ὑλιστικὰς καὶ ἐγωϊστικὰς κλίσεις τοῦ λαοῦ » τῆς Βέρνης, διὰ τῆς ριζικῆς μεταρρυθμίσεως » τῆς ἡμετέρας ἐκπαιδεύσεως, καὶ νὰ παγιώσω » τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ διὰ τῆς σωματικῆς, πνευ» ματικῆς, ἠθικῆς, θρησκευτικῆς καὶ βιομηχα» νικῆς προόδου. Ἡ ἀναγέννησις τοῦ λαοῦ τῆς » Βέρνης ἔσται παράδειγμα διὰ τὴν Ἑλβετικὴν » Ὁμοσπονδίαν καθὼς καὶ διὰ πάντα τὰ πεπο» λιτισμένα ἔθνη ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν » μέσων τῶν ἱκανῶν νὰ καταβάλωσι τὴν παρα» κμὴν πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχει καὶ πηγάζει ἐκ » τῶν αὐτῶν ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἀφορμῶν. Οὕτω » δ' ἡ ἡμετέρα πατρὶς θ' ἀπολαύῃ ἐν τῇ ἄλλο» δαπῇ τῆς προστασίας, ἣν παρέχει ὁ σεβασμὸς » τῶν πεπολιτισμένων λαῶν καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη » τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος.»

Ὁ Φέλλεμπεργ ἐπεχείρει τὴν ἀναγέννησιν λαοῦ γεωργικοῦ· ὅθεν διὰ τῆς γεωργίας προελείαινε τὴν ὁδόν. Ἐπρόκειτο νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς ἐρριζωμένης στερεοτύπου μεθόδου, περιοριζόμενος δὲ πάντοτε ἐντὸς τοῦ πρακτικοῦ σταδίου, νὰ διαδώσῃ τὰς ἐφευρέσεις καὶ τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐφήρμοσε τὸ σύστημά του εἰς τὸ ἐν Χόφβιλ κτῆμά του, ὅπερ ὑπὸ τὴν νοήμονα αὐτοῦ διεύθυνσιν κατήντησε μετά τινα χρόνον τόσον καλῶς τακτοποιημένον καὶ καλλιεργημένον, ὥστε κατέστη ἀγνώριστον. Εἶχε συνεργάτας τοὺς ὑπηρέτας του καὶ τοὺς ἐργάτας του, οὓς ἐξήσκει καὶ διηύθυνε θαυμασίως, πλὴν δ' αὐτῶν ἀρκετὰ παιδία, εἰς ἃ παρεῖχεν ἐργασίαν εἰς τὸ κτῆμά του καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ταυτοχρόνως παρέδιδέ τινα μαθήματα.

Τὰ παιδία ταῦτα ἀπετέλουν τὸ ἐκπαιδευσιμον ὑλικόν, ἐφ' οὗ ἔμελλε νὰ πειραματισθῇ δοκιμάζων τὰς μεθόδους του. Διότι, κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Φέλλεμπεργ ἡ γεωργία δὲν ἦτο μόνον σκοπός, ἀλλὰ κυρίως μέσον καὶ μέσον ἰσχυρὸν ἐκπαιδεύσεως. Ἡ γεωργία, ἔλεγεν, ἀναγεννωμένη, ἀνυψουμένη εἰς τὴν περιωπὴν ἐπαγγέλματος χρῄζοντος νοημοσύνης, ἡ γεωργία ἡ ἀνεγνωρισμένη καὶ τετιμημένη, ὡς ἡ ἀρχέγονος ταῦ ἀνθρώπου κλίσις, εἶνε μέθοδος φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐξασθενήσαντος ἐκ τοῦ βαναύσου ὑλισμοῦ καὶ ἀποκτηνουμένου ἐκ τῆς ἀδιακόπου τραχείας ἐργασίας, τῆς ἐστερημένης πάσης νοήμονος ἰδέας. Ἡ γεωργία δέον ν' ἀνυψώσῃ τὸν πένητα ἐκ τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ὑποδουλώσεως, ἐν αἷς ἡ ἔνδεια αὐτοῦ τὸν κρατεῖ δεσμώτην, νὰ τῷ ἀποδώσῃ τὸ αἴσθημα τῆς ἀτομικότητός του, νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ, νὰ τῷ δώσῃ νέας δυνάμεις. Τέλος ἀποτελοῦσα τὴν βάσιν τοῦ οἴκου ὅπως καὶ τῆς Πολιτείας ἡ γεωργία, ἡ θεραπεύουσα τὰς μᾶλλον κατεπειγούσας ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας, εἶνε τὸ μέγα ἐπίπεδον, τὸ πληροῦν καὶ ἐξαλεῖφον τὰς κοινωνικὰς ἀντιθέσεις. Ὁ Φέλλεμπεργ διέβλεπεν εἰς τὸ μέλλον τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ γεωργία μέλλει νὰ καταστῇ τὸ ἐπάγγελμα πάντων σχεδὸν τῶν ἀνθρώπων, ὀνειροπωλῶν δ' ἐφανταζέτο τὰς νέας γενεὰς ἁπλᾶς ἐχούσας τὰς ἕξεις καὶ τὰς ἀνάγκας, ὅπως ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ἁπλοῦς καθ' ἅπαντα τὸν βίον, χωρὶς ποτε νὰ ζημιωθῇ ἡ ἀξιοπρέπειά του. Τὸ τέρμα τοῦ παρόντος αἰῶνος φαίνεται ὅτι μᾶς ἀπομακρύνει ὀσημέραι περισσότερον ἀπὸ τοῦ ἰδεώδους τούτου. Τίς οἶδεν ὅμως μήπως οἱ κοινωνικοὶ κλονισμοί, τῶν ὁποίων ἡ παροῦσα γενεὰ δοκιμάζει ἤδη τοὺς πρώτους φόβους, δὲν προσεγγίσωσιν εἰς αὐτὸ περισσότερον τὴν ἀνθρωπότητα;

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Φέλλεμπεργ ὑπῆρξε μεγίστη. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς γεωργίας ἐν τῇ παιδαγωγίᾳ κατέστη δόγμα, ἐξ οὗ ἀνεφύησαν εἰς πλείστας χώρας πολυάριθμα ἱδρύματα. Τὸ Χόφβιλ, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς των καὶ ὅπου διωργανοῦντο λαϊκαὶ γεωργικαὶ ἑορταί, ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν πολλῶν ἀνδρῶν ὑψηλῆς ἐν Εὐρώπῃ περιωπῆς καὶ δὴ καὶ μιᾶς κραταιᾶς αὐτοκρατείρας.

Ἡ πρότυπος ἐν Χόφβιλ ἀγροτικὴ ἐπιχείρησις ἦτο ἁπλῆ ἔναρξις τοῦ συστήματος τῆς ἐφαρμογῆς τῆς γεωργίας ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγονται καὶ ἡ ἀνωτέρα ἀγρονομικὴ σχολὴ καὶ ἡ τῶν ἀπόρων. Ἡ πρώτη ἦτο προωρισμένη διὰ τὴν ἐπαγγελματικήν, ἐπιστημονικὴν καὶ πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν ἐκείνων, οἵτινες χάρις εἰς τὰς κλίσεις των ἢ εἰς τὴν κοινωνικήν των θέσιν ἔμελλον ν' ἀναλαβωσι τὴν διεύθυνσιν ἀγροτικῶν κτημάτων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Φέλλεμπεργ ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἐκπαιδεύσεως διετέλει σφόδρα παρημελημένος. Ἐπεκράτει ἡ ἰδέα ὅτι ὁ πρῶτος τυχὸν ἠδύνατο νὰ εἶνε ἱκανὸς γεωπόνος, ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι μὲ τῆς γῆς τὴν καλλιέργειαν καὶ ὅτι ἡ πεῖρα ἀντικαθιστᾷ τὴν μάθησιν. Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Χόφβιλ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ τάξιν ἐκλεκτὴν μεταξὺ τῶν γεωπόνων, ἐγκαταλείπων ἐντελῶς τὰς ἀτραποὺς τῆς στερεοτύπου μεθόδου, διδάσκων ἐπιστημονικῶς τοὺς ἐν τῇ γεωργίᾳ μαθητάς του, οὗ ἕνεκεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπεκλείοντο ἐκ τοῦ σχολείου οἱ νέοι, οἱ στερούμενοι τῆς ἀναγκαίας μορφώσεως ὅπως παρακολουθήσωσι τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν. Ὄντως δὲ ὁ Φέλλεμπεργ ὡδήγει πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐχόντων δικαίωμα νὰ ἐπιζητῶσιν ἀνάπτυξιν ἀνωτέραν τὴν τάξιν ἐκείνην τὴν τόσῳ παρ' ἡμῖν πολυάριθμον, ἥτις ἐθεώρει τὴν ἄγνοιαν ὡς προνόμιον αὐτῆς, ἀφίνουσα μετά τινος περιφρονήσεως τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τοὺς ἀβροδιαίτους τῶν πόλεων, θεωροῦσα δὲ ὅτι ἀρκετὴ γνῶσις δι' ἕνα χωρικὸν εἶνε νὰ διακρίνῃ τὴν σκαπάνην ἀπὸ τοῦ ὑνίου τοῦ ἀρότρου.

Ἀλλ' ἆρά γε μόνον τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τοῦ Φέλλεμπεργ παρήγαγε τοιαῦτα ἐν Χόφβιλ καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα; Δὲν συνετέλεσε τάχα ἐπαρκῶς καὶ ἡ ἔξοχος αὐτοῦ περὶ τὸ διοικεῖν ἰδιοφυία; Ἡ εὐδοκίμησις δὲν ἐξηρτᾶτο τάχα ὁλόκληρος ἐκ τῆς ἀτομικότητός του; Ὁ Φέλλεμπεργ ἐπεχείρησε πείραμα σεβαρόν. Ἐκέκτητο οὐ μακρὰν τοῦ Χόφβιλ γαίας τινὰς χέρσους, ὧν τὴν καλλιέργειαν ἀνέθηκεν εἰς ἕνα τῶν ὑποδιευθυντῶν, πρὸς ὃν παρέδωκεν ὡς βοηθοὺς πέντε ἢ ἓξ πτωχὰ παιδία. Ἡ μικρὰ αὕτη ἀποικία τῶν Ρobινσώνων τῶν δασῶν τοσοῦτον γενναίως εἰργάσθη, μετὰ τοιαύτης νοημοσύνης καὶ τοσοῦτον ηὐδοκίμησε, χωρὶς ποσῶς νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπιμιξίαν μὲ τὸν διευθυντήν, ὥστε μετά τινα ἔτη αἱ ἄγονοι γαῖαι μετεβλήθησαν εἰς πρότυπον κτῆμα. Τὸ πείραμα τοῦτο συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν διάδοσιν τῆς μεθόδου τοῦ Φέλλεμπεργ. Ἦτο ἤδη φανερὰ ἡ ἀπόδειξις ὅτι πᾶς χωρικὸς ἠδύνατο νὰ πράξῃ τὸ αὐτό.

Ἐλεπτολογήσαμεν ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ γεωργίᾳ δρᾶσιν τοῦ Φέλλεμπεργ, ἀφοῦ κυρίως προτιθέμεθα νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸν ὡς παιδαγωγόν. Ἀλλ' εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν ὁ παιδαγωγὸς δὲν δύναται ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ ἀγρονόμου, εἴπομεν δὲ ὀλίγον ἀνωτέρω τὸν λόγον. Καὶ ἄλλοι ἄνδρες κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ αἰῶνος ἐκήρυξαν τὸν ἀγροτικὸν βίον μέσον τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, Μιραβὼ ὁ πρεσβύτερος, ὁ Βερναρδῖνος Σαιμπιέρρος κλπ. Ἀλλ' ὅ,τι οἱ σύγχρονοί του οὗτοι συνησθάνθησαν, χωρὶς νὰ γινώσκωσιν ἴσως καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι σαφῶς καὶ ὡρισμένως τὰ μέσα, δι' ὧν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο τὸ ὀνειροπολούμενον ἀποτέλεσμα, ὁ Φέλλεμπεργ τὸ ἐφήρμοσεν ὡς ἄνθρωπος γινώσκων καλῶς τί θέλει. Αὐτὸς ὑπῆρξε τὸ δημιουργικὸν πνεῦμα.

Ἡ ἔξοχος ἀνακαινιστικὴ λειτουργία τῆς πεφωτισμένης γεωργικῆς ἐργασίας ὑπηγόρευσεν αὐτῷ τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου τῶν ἀπόρων, τοῦ ἀρίστου τῶν σχολικῶν ἱδρυμάτων του.

[Ἕπεται συνέχεια]

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ [1]

ΕΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑι ΠΟΛΙΤΕΙΑι

Θ'

Ὡς ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἀρχῶν συμπεραίνεται, τὰ προγράμματα τῆς τε στοιχειώδους καὶ τῆς ἀμέσως ἀνωτέρας παιδεύσεως ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνωσι τοὺς κυριωτάτους κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ ἐνεργείας, τὰς γλώσσας καὶ τὴν φιλολογίαν, τὰ μαθηματικά, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἱστορίαν, προσέτι δὲ τὴν ἰχνογραφίαν, τὰ χειροτεχνικὰ ἔργα καὶ τὴν μουσικήν· ἄλλως δὲν θὰ παρεῖχον τὰ μέσα πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἰδιαιτέρων προσόντων καὶ κλίσεων ἑκάστου μαθητοῦ.

Ι'

Συμφώνως πρὸς τὴν νέαν ταύτην ἀντίληψιν τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς ὤφειλεν ἡ σχολὴ νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς παῖδας πνευματικάς τινας ἕξεις, πρὶν ἔτι ἐπιβληθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ὑποχρέωσις τοῦ νὰ προσέλθωσιν ἀρωγοὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν των. Πρὸ παντὸς ἔπρεπεν ὁ μαθητὴς ν' ἀποκτήσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως εἰ καὶ ἐν περιωρισμένῳ κύκλῳ. Οὕτω θὰ καθίστατο ἱκανὸς νὰ θαυμάζῃ καὶ σέβηται ἐν κύκλοις εὐρυτέροις τὴν ἀκριβῆ καὶ ἀφιλοκερδῆ παρατήρησιν τῶν ἄλλων. Ἐν στενοῖς ὡσαύτως ὁρίοις ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἀκριβοῦς περιγραφῆς, ἵνα δύναται νὰ σέβηται αὐτὴν ἐν παντὶ κύκλῳ καὶ μέτρῳ ἁπάντων, νὰ διδαχθῇ τέλος νὰ ἐξάγῃ ἐκ τῶν παρατηρουμένων γεγονότων ὀρθὰ καὶ νόμιμα συμπεράσματα.

Εἶνε περιττὸν νὰ ἐξάρω τὴν ὑψίστην σημασίαν τῆς δυνάμεως ταύτης. Πολλοὶ καὶ ἄνδρες γενόμενοι οὐδέποτε κατορθοῦσι ν' ἀποκτήσωσιν αὐτὴν μήτε ἐκ τῶν διδαγμάτων τῆς σχολῆς μήτε ἐκ τῶν τοῦ βίου ὠφεληθέντες. Ἡ τύχη δὲ τῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τούτου, ἐὰν δηλ. τὰ λαϊκὰ πλήθη θὰ δυνηθῶσί ποτε οὐ μόνον νὰ παρατηρῶσιν εὐσυνειδήτως καὶ ἀκριβῶς νὰ

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 257.

ἐκθέτωσι τὰς παρατηρήσεις των, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξάγωσιν ἐξ αὐτῶν ὀρθὰ καὶ δίκαια συμπεράσματα.

Τὰ λαϊκὰ πλήθη θὰ διαμένωσιν ἔρμαιον ἐπικινδύνων πλανῶν, ἐφ' ὅσον ἡ σχολὴ δὲν διδάσκει αὐτοὺς νὰ διακρίνωσι τὴν αἰτίαν ἑνὸς γεγονότος ἀπὸ σύμπτωμά τι οἱονδήποτε προκληθὲν ἢ συνυπάρχον μετὰ τοῦ γεγονότος.

Ὁ δυνάμενος ἀκριβῶς νὰ παρατηρῇ, νὰ περιγράφῃ καὶ νὰ ἐξάγῃ ὀρθὸν συμπέρασμα ἐκ καλῶς τιθεμένων ὅρων θὰ σεβασθῇ φυσικῶς τὰς δυνάμεις ταύτας, ὅταν ἄλλοι ἁρμοδιώτεροι ἐφαρμόζωσιν αὐτὰς εἰς ἀντικείμενα ξένα πρὸς αὐτόν.

ΙΑ'

Πρὸς δὲ τούτοις ὁ μαθητὴς γνωρίζων ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πείρας πόσον δύσκολον εἶνε νὰ παρατηρῇ καὶ περιγράφῃ ὀρθῶς γεγονός τι καὶ νὰ ἐξάγῃ ἐξ αὐτοῦ ὀρθὰ συμπεράσματα, θὰ κατανοήσῃ ὅτι ὁ κύκλος, ἐν ᾧ αὐτὸς δύναταί τι νὰ πράξῃ καὶ εἴπῃ, εἶνε λίαν στενός, ὅτι τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, ἐὰν ὑπόληψίν τινα καὶ κῦρος θέλῃ νὰ ἔχῃ, πρέπει νὰ περιορίσῃ εἰς λίαν μικρὸν ἀριθμὸν ἀντικειμένων, καὶ θ' ἀποβάλῃ τὴν τόσον διαδιδομένην ἰδέαν ὅτι εἶνε ἱκανὸς νὰ πράξῃ ὅ,τι δήποτε. Λαβὼν δὲ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀγωγῆς ἔννοιάν τινα τῆς ἀπαιτουμένης νοημοσύνης καὶ γνώσεως διὰ πᾶσαν ἐργασίαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, θὰ σεβασθῇ τὰς ἱκανότητας, τὰς ὁποίας διαφόρους τῶν ἑαυτοῦ θ' ἀπαντήσῃ παρὰ τοῖς ἄλλοις, καὶ συντόμως, θὰ σεβασθῇ καὶ θὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τοὺς ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας εἰδικούς. Ἡ ἐμπιστοσύνη δὲ αὕτη καὶ εὐλάβεια πρὸς τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν εἶνε τὰ κάλλιστα μαρτύρια τῆς νοημοσύνης ἑνὸς ἀτόμου ἢ πλήθους αὐτῶν καὶ οὐσιώδης ὅρος τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς πολιτείας ἢ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ πληθυσμοῦ συναίσθησις τῆς ὠφελείας αὐτῶν.

Ἀναγνωρίζομεν κάλλιστα ὅτι ἡ χρῆσις ἀνθρώπων ἁρμοδίων πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων τινῶν εἶνε ἡ μόνη μέθοδος ἡ ἐπιτυχίαν ἀσφαλῆ ὑπισχνουμένη. Οὐδεὶς θὰ διενοεῖτο π. χ. νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν ἢ πρόχωμα κατὰ τῶν ὑδάτων, ἢ νὰ ἱδρύσῃ κλωστικὸν ἢ ὑφαντικὸν ἐργαστήριον, πρὶν συμβουλευθῇ τοὺς εἰς ταῦτα ἁρμοδίους. Ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτεία πρέπει νὰ μάθῃ ν' ἀναθέτῃ εἰς ἁρμοδίους τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων καθ' ὅλην τὴν διοικητικὴν κλίμακα. Διότι ζητήματα τόσον δυσχερῆ, οἷα τὰ τῶν φόρων, τῶν οἰκονομικῶν, τῶν δημοσίων ἔργων, δὲν δύνανται νὰ πραγματευθῶσι λαϊκαὶ συνελεύσεις ἢ ἐπιτροπαὶ ὑπ' αὐτῶν διοριζόμεναι, ὡς οὐδὲ ἄνθρωποι στερούμενοι πάσης εἰδικῆς δι' ἕκαστον αὐτῶν γνώσεως. Ἡ πεῖρα τῶν τελευταίων εἴκοσιν ἐτῶν ἀπέδειξεν ὅτι αἱ λαϊκαὶ συνελεύσεις εἶνε ὅλως ἀνίκανοι ν' ἀποφασίσωσί τι λογικὸν ὡς πρὸς τὰ ζητήματα ταῦτα. Αἱ βουλαὶ δύνανται νὰ ὑποδείξωσι διὰ ψήφου νομοθετικῆς τὸν σκοπόν, οὗ τὴν πραγματοποίησιν κρίνουσιν ὠφέλιμον, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς πραγματοποιήσεως αὐτοῦ, εἴτε εἰς φόρους ἢ νομισματικὸν ζήτημα ἀναφέρεται, εἴτε εἰς οἰκονομικὰ ἢ δημόσια ἔργα, ὡς καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης πρέπει ν' ἀνατίθεται εἰς εἰδικοὺς ἄνδρας.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μεταβάλλονται τόσον συχνά, ὥστε πολὺ ὀλίγοι εἶνε οἱ δυνάμενοι πεῖράν τινα νομοθετικὴν καὶ διοικητικὴν ν' ἀποκτήσωσιν. Παραλείπω ὅτι καὶ οἱ μακρότερον χρόνον ἐν ὑπηρεσίᾳ διαμένοντες οὕτως ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῆς μηχανικῆς πράξεως τῶν διοικητικῶν αὐτῶν καθηκόντων, ὥστε δὲν ὑπολείπεται εἰς αὐτοὺς ὁ χρόνος, ὅπως ἐπιδοθῶσιν εἰς σοβαράν τινα μελέτην οἱουδήποτε ἀντικειμένου, ἢ προσπαθήσωσι νεωτερισμόν τινα νὰ ἐπιτελέσωσιν. Μάταιον δὲ θὰ ἦτο ὑπὸ τοὺς σημερινοὺς ὅρους νὰ ζητήσῃ τις παρ' αὐτῶν ἀληθῆ ἁρμοδιότητα καὶ τὴν προσήκουσαν πνευματικὴν ἱκανότητα πρὸς ὀρθὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων.

Ἡ πολιτεία θὰ εὑρίσκηται πάντοτε ἐν κινδύνῳ, ἐφ' ὅσον τὰ πλήθη δὲν κατανοοῦσιν ὅτι ἡ διοίκησις πρέπει νὰ κατευθύνηται κατὰ τὰς αὐτὰς ἀρχάς, καθ' ἃς καὶ τὰ τοῦ ἰδιώτου ἢ σωματείου τινὸς πράγματα. Καὶ διὰ τοῦτο εἷς τῶν πρωτίστων σκοπῶν τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς ὤφειλε νὰ εἶνε τὸ ν' ἀναπτύξῃ τὸ πνεῦμα τῶν παίδων κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἄνδρες γενόμενοι νὰ σέβωνται τὴν ἀξίαν τῶν πραγματικὴν ἁρμοδιότητα κεκτημένων εἰς τὰ διάφορα στάδια τῆς πολιτικῆς, βιομηχανικῆς ἢ κοινωνικῆς ἐνεργείας, καὶ εἰς τὴν κρίσιν αὐτῶν νὰ προσφεύγωσιν.

ΙΒ'

Μετὰ τοῦτο ἕτερον σοβαρώτατον καθῆκον τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς εἶνε νὰ ἐμβάλλῃ εἰς τοὺς παῖδας μεγάλας τινὰς ἀληθείας, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν ὑγιοῦς θεωρίας τῆς δημοκρατικῆς κοινωνίας.

Πρώτη τούτων εἶνε ἡ ἐνδόμυχος ἀλληλεγγύη, ἥτις συνδέει ἕκαστον ἄνθρωπον πρὸς πλῆθος ἄλλων ἀνθρώπων οὐ μόνον κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαντα τὸν βίον, καὶ ἥτις αὐξάνεται, καθ' ὅσον ὁ πολιτισμὸς προάγεται καὶ ὁ βίος τῶν πόλεων ἀναπτύσσεται. Θὰ ἦτο δυνατὸν διαρκούσης ἔτι τῆς σχολικῆς φοιτήσεως νὰ μεταδοθῇ εἰς τοὺς παῖδας αἴσθημα οὕτω ζωηρὸν τῆς ἀμοιβαίας ταύτης ἐξαρτήσεως, ὥστε μηδέποτε ἐν τῷ ἑπεῖτα χρόνῳ ν' ἀπολεσθῇ. Διδάσκουσα εἰς αὐτοὺς, πόθεν προέρχεται ἡ τροφή των, τὰ ἐνδύματα, ἡ θερμαίνουσα αὐτοὺς καύσιμος ὕλη καὶ τὸ φῶς, πόσην ἐργασίαν ἀναριθμήτων ἀνθρώπων προϋποθέτουσι τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα,

ὧν σήμερον ἀπολαύουσιν, θὰ ἠδύνατο ἡ σχολὴ νὰ διαφωτίσῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὸ δόγμα τῆς ἀλληλεγγύης, ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ νεωτέρα πολιτεία. Ἡ ἀλήθεια αὕτη, ὅτι ἡ ὕπαρξις ἑκάστης οἰκογενείας, ἑκάστου ἀτόμου, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πίστεως καὶ εἰλικρινείας, μεθ' ὧν ὁ μηχανικός, ὁ τελώνης, ὁ μάγειρος, ἡ τροφὸς κτλ. ἐκτελοῦσι τὸ ἔργον αὐτῶν, εὐκόλως θὰ κατενοεῖτο ὑπὸ τῶν παίδων.

Καλὸν μέσον, ὅπως τὸ αἴσθημα τῆς ἀλληλεγγύης ἐμφυτευθῇ εἰς αὐτούς, θὰ ἦτο καὶ ἡ δι' ἱστορικῶν διηγήσεων ζωηρὰ παράστασις τοῦ τί ὀφείλει ἡ παροῦσα γενεὰ εἰς τὰς προηγηθείσας. Δὲν θὰ ἦτο ποσῶς δύσκολον νὰ δειχθῇ εἰς αὐτοὺς τοῦτο ὡς πρὸς τὸ ὑλικὸν μέρος, τὰς μεγάλας π. χ. ὁδούς, τὰς διοχετεύσεις τῶν ὑδάτων, τὰς οἰκίας, τὰ κτήματα καὶ τοὺς σωροὺς ἐκείνους τῶν λίθων, οὓς αἱ ὑπομονητικαὶ χεῖρες τῶν προγόνων ἀφῄρεσαν ἐκ τῶν ἀγρῶν.

Πολὺ δυσκολώτερον ὡσαύτως δὲν θὰ ἦτο νὰ κατανοήσωσιν οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων δημοτικῶν σχολῶν καὶ αὐτῶν μάλιστα τῶν κατωτέρων, εἰς ποίους ἀγῶνας καὶ μόχθους ὑπεβλήθησαν αἱ προλαβοῦσαι γενεαί, ἵνα ἐπιτύχωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ λόγου, τὴν ἀνεξιθρησκείαν καὶ τὰ δικαστήρια, τὰ ἀγαθὰ ταῦτα, ὧν ἡμεῖς ἀπολαύομεν.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ ἱστορία δεικνύει εἰς ἡμᾶς συχνὰς παραβιάσεις τοῦ νόμου τούτου τῆς ἀλληλεγγύης· δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἱστορία, ὡς συνήθως γράφεται, δὲν εἶνε ἄλλο ἢ μακρὰ διήγησις συνεχῶν καταπατήσεων τῆς μεγάλης ταύτης ἀρχῆς· πόλεμοι, καταπιέσεις, διαμάχαι ἀδιάλλακτοι τάξεως πρὸς τάξιν, ἐκκλησίας πρὸς ἐκκλησίαν, ἔθνους πρὸς ἔθνος, αὕτη εἶνε ἡ ἱστορία. Ἀλλ' αἱ παραβιάσεις αὗται τοῦ νόμου τῆς ἀλληλεγγύης μετὰ τῶν μεγάλων συμφορῶν, ἃς συνεπάγονται, ἀκριβῶς διαφωτίζουσι μᾶλλον τὴν ὀρθότητα τοῦ νόμου καθ' ἑαυτόν. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία δὲν κατευθύνεται κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο, θὰ ἦτο προτιμότερον παντελῶς νὰ ἔλειπεν.

ΙΓ'

Ἡ ἐθνικὴ ἀγωγὴ ὤφειλε προσέτι νὰ διδάσκῃ εἰς πάντας τοὺς παῖδας τὴν οὐσιώδη ἑνότητα τῆς ἐξ ἐλευθέρων πολιτῶν κοινότητος, ἥτις ἑνότης ὑπάρχει παρὰ τὴν ἄπειρον ποικιλίαν τοῦ ἀνατεθειμένου ἑκάστῳ ἔργου, τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ προσόντων ἑκάστου μέλους τῆς κοινωνίας. Τὸ δίδαγμα τοῦτο, εἰ καὶ δὲν εἶνε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἀμέσως ἀνωτέρω μνημονευθέν, συνδέεται ὅμως στενῶς πρὸς αὐτό. Εἶνε δὲ ἀπαραίτητος ἡ γνῶσις αὐτοῦ χάριν καὶ τῆς γενικῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἀτομικῆς ἑκάστου ἀξιοπρεπείας, αἵτινες ἀμφότεραι ἀποτελοῦσιν οὐσιώδεις σκοποὺς τῆς πολιτείας, καίτοι διαφέρει τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως, καθ' ἣν ἡ ἰσότης τῶν καταστάσεων πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας τῆς ἐλευθέρας πολιτείας.

Ἡ ἑνότης τῷ ὄντι εἶνε δυνατή, ἐνῷ ἡ ἰσότης τῶν καταστάσεων εἶνε ἀδύνατος καὶ παράφυσιν.

Ἡ ἐλευθερία καὶ ἐλαστικότης αἱ χαρακτηρίζουσαι πάντα δημοκρατικὸν ὀργανισμὸν ἐπιτρέπουσιν, ὑποθάλπουσι μάλιστα τὴν κοινωνικὴν ἀνισότητα. Καὶ ἄν ποτε κατωρθοῦτο νὰ ἐπενεχθῇ ἐξίσωσις εἰς τὴν κοινωνίαν, θὰ ἐβλέπομεν εὐθὺς τὴν ἐπομένην ἀναφαινομένην τὴν τεχνητῶς ἐξαλειφθεῖσαν ἀνισότητα, πλὴν μόνον ἂν ἄρδην κατεστρέφετο αὐτὴ ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ κοινωνικὴ εὐκινησία.

Ὤφειλε λοιπὸν ἡ σχολὴ νὰ καταδείξῃ εἰς τοὺς μαθητὰς ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης εἶνε ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ σύναμα νὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἔννοιαν τῆς οὐσιώδους ἑνότητος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ ὡς πρὸς τὸ κινοῦν αὐτὴν πνεῦμα καὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπόν, εἰς ὃν τείνει. Ἡ ἐν ἐλευθερίᾳ αὕτη ἑνότης εἶνε ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεως τῆς πολιτείας, τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν, πρὸς ὃ πρέπει νὰ τείνωσι πᾶσαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης.

ΙΔ'

Ὤφειλε πρὸς τούτοις ἡ σχολὴ νὰ μεταδίδῃ εἰς τοὺς παῖδας τὴν χριστιανικὴν ἀρχήν, καθ' ἣν ἡ εἰς τοὺς ἄλλους παρεχομένη εὐεργεσία εἶνε ἡ ἀσφαλεστάτη πηγὴ τῆς ἰδίας ἡμῶν εὐτυχίας. Εἰς τὴν κατανόησιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἔγκειται ἡ ἀληθὴς εὐτυχία παντὸς ἀνθρώπου· ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν τῇ δημοκρατίᾳ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἡ δημοσία εὐδαιμονία καὶ εὐημερία.

Ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ πᾶς λειτουργὸς δὲν εἶνε κύριος, ἀλλ' ὑπηρέτης ἀπολαύων ἐμπιστοσύνης. Εὐσυνειδήτως δ' ἐκπληρῶν τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν ἀπολαμβάνει μόνον χρηματικὴν ἀμοιβήν, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ σέβας. Καὶ τοῦτο ἀληθεύει ἐξ ἴσου διά τε τὸν διανομέα τῶν ἐπιστολῶν καὶ τὸν πυροσβέστην, ὅσον καὶ διὰ τὸν καθηγητὴν καὶ τὸν ἄρχοντα. Ἡ ἐλευθέρα πολιτεία κέκληται νὰ ἐφαρμόσῃ κατὰ γράμμα τὴν ἀρχήν, «Ὁ βουλόμενος εἶναι πρῶτος ἔστω πάντων ἔσχατος». Ἔπρεπεν ἡ σχολὴ νὰ διδάσκῃ εἰς πάντας τοὺς παῖδας, ποία εἶνε ἡ τιμὴ τῆς εὐόρκου ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος καὶ ποία ἡ συνδέουσα αὐτὴν ἀμοιβή, ὅτι ἡ φιλοδοξία τοῦ νὰ φανῶσιν ὠφέλιμοι εἶνε ἡ ὑψίστη καὶ εὐγενεστάτη πασῶν καὶ νὰ δεικνύῃ εἰς αὐτοὺς δι' ἱστορικῶν καὶ βιογραφικῶν διηγήσεων ὅτι οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες οἱ καλόν τι ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος πράξαντες, ὡς οἱ μάρτυρες, οἱ ἐφευρεταί, οἱ διδάσκαλοι,

οἱ νομοθέται, οἱ δικασταὶ κατέστησαν ἑαυτοὺς ἀξίους τῆς αἰωνίου εὐγνωμοσύνης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

ΙΕ'

Ἐπειδὴ πᾶσα ἐλευθέρα πολιτεία σκοπεῖ πρὸ πάντων τὴν ἐπαύξησιν τῆς εὐημερίας καὶ εὐδαιμονίας τοῦ λαοῦ, ἔπρεπεν οἱ παῖδες νὰ μάθωσιν ἐν τῇ σχολῇ νὰ διακρίνωσι καὶ ἐπωφελῶνται ἐκ τῶν μέσων, ἅτινα ἡ φύσις παρέχει πρὸς εὐδαιμονίαν καλοῦσα αὐτοὺς νὰ θαυμάσωσι τὰς ἀπείρους αὐτῆς καλλονὰς καὶ τὴν ἐξαισίαν αὐτῆς λαμπρότητα. Ὤφειλεν ἡ σχολὴ νὰ διδάσκῃ τὴν χαρὰν καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ εἶνε ἐν αὐτῇ ὁ διδάσκαλος τῆς χαρᾶς. Ἡ δημοκρατικὴ κοινωνία, ἐν ταῖς χώραις τοὐλάχιστον, ἐν αἷς τελειότερον αὕτη ἀνεπτύχθη, ἐφύτευσε δάση καὶ κήπους μεγάλως συντελοῦντας εἰς τὴν ὑγείαν καὶ τέρψιν τῶν λαϊκῶν τάξεων· καὶ ἡ δημοτικὴ σχολὴ ὤφειλε νὰ θεωρῇ καθῆκον αὐτῆς νὰ διδάσκῃ τοὺς παῖδας καὶ δι' αὐτῶν τοὺς γονεῖς, πῶς νὰ ἐπωφελῶνται ἐκ πάσης παρουσιαζομένης εὐκαιρίας πρὸς τέρψιν νόμιμον καὶ ἐφικτήν.

ΙϛΊ

Ἔπρεπε τέλος νὰ μανθάνωσιν οἱ μαθηταὶ ἐν τῇ σχολῇ, εἰς τί συνίσταται ἡ ἀληθὴς εὐγένεια ἐν δημοκρατικῇ χώρᾳ. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ ποίησις ὁμιλοῦσιν εἰς αὐτοὺς περὶ πατρικίων, εὐγενῶν, πριγκίπων, βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων, ὧν τινες ὑπῆρξαν ἀληθῶς μεγάλοι, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ εὐτελεῖς καὶ ποταποί, παριστῶσιν αὐτοῖς ὡς ἄξια θαυμασμοῦ τὰ παραδείγματα τῆς νομιμότητος καὶ ἀφοσιώσεως, μεθ' ὧν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἄνθρωποι κατωτέρας τάξεως ὑπηρέτουν τοὺς κρατοῦντας αὐτῶν, καὶ ἐξυμνοῦσι τὰς θαυμασίας ἀρετάς, τὰς ὁποίας ἡ ἀφοσίωσις αὕτη ἐνέπνεε καὶ τότε ἔτι, ὅτε ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἀνεφέρετο, ἦσαν ἀνάξιοι αὐτῆς. Ἀλλὰ τίνες ἀρεταί, θὰ ἐρωτήσῃ ὁ νοήμων μαθητής, θ' ἀντικαταστήσωσιν ἐν τῇ νέᾳ πολιτείᾳ τὰς παλαιὰς ταύτας ἀρετάς; Ἡ πίστις εἰς τὸ καθῆκον, πρέπει νὰ τῷ ἀπαντήσῃ τις, τὸ θάρρος, ἡ ἀπάρνησις ἑαυτοῦ, ὁ ζῆλος, ἡ ὀρθὴ ἀφοσίωσις εἰς τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἑνότητος, τῆς ἀνοχῆς, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς γενικῆς εὐτυχίας. Ἂς διδαχθῇ ὁ μαθητὴς ὅτι ὑπάρχει καὶ δημοκρατική τις ἀριστοκρατία καὶ ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τοιαύτη, ἵνα ἡ πολιτεία παράγῃ μεγάλους χαρακτῆρας· ἀλλὰ σύναμα ἂς μάθῃ ὅτι ἡ ἀριστοκρατία αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οὓς ἐπιμελὴς ἀγωγή, πεῖρα προσωπικὴ καὶ ἀρεταὶ ὑπὸ τῶν προγόνων κληροδοτηθεῖσαι ἀνέδειξαν μεγάλους χαρακτῆρας καὶ ψυχὰς εὐγενεῖς. Τοὺς εὐγενεῖς τούτους πρέπει νὰ σέβηται ὁ παῖς καὶ μετ' αὐτῶν μᾶλλον ἀφορμῆς δοθείσης νὰ συντάσσηται ἢ μετὰ τῶν ἀγεννῶν καὶ εὐτελῶν τὴν ψυχήν. Καὶ οὕτω θὰ κατανόει, ὅτι ὁ πλοῦτος οὐδαμῶς ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ εὐγένειαν, ὅτι δέ, ἵνα ἀξιωθῇ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς τάξεις αὐτῆς, οὐδὲν ἄλλο χρειάζεται ἢ νὰ ἀποκτήσῃ τὰς γενναίας ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ἀρετάς, τὰς ἀποτελούσας τὸν κύριον λόγον τῆς ὑπάρξεώς της.

Ἡ εἰς τὴν ἀληθινὴν ταύτην ἀριστοκρατίαν κατάταξις ἔπρεπε νὰ ἶνε ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῆς φιλοδοξίας καὶ τῶν γονέων ὡς πρὸς τὰ τέκνα των καὶ αὐτῶν τούτων. Πᾶς κατέχων τὰς ἀπαιτουμένας ἀρετάς, οἱονδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ ἔργον ἢ θέσιν, ἀποτελεῖ αὐτοδικαίως μέλος τῆς δημοκρατικῆς εὐγενείας, ἥτις πληροῖ τὰς ἑαυτῆς τάξεις καὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκ τοῦ σχολείου στρατολογοῦσα· διὸ καὶ πλείονες ὄντως εὐγενεῖς ὑπάρχουσιν ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ ἢ ἐν οἱαδήποτε ἄλλῃ. Τ.

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΟΥ [1]

ΕΙΣ ΑΠΡΟΣΙΤΟΥΣ ΧΩΡΑΣ

Τὸ ἐφίππιον ἦτο ξύλινον καὶ πολὺ ὑψηλόν. Ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου δ' αὐτοῦ μέρους ἦσαν ἐμπεπηγμέναι ὀλίγον ὁριζοντίως πρὸς τὰ ἔσω πέντε ἢ ἓξ αἰχμαὶ σιδηραῖ. Μόλις ἐκάθισα εἰς τὸ βασανιστήριον τοῦτο, αἱ αἰχμαὶ ἤρχισαν νὰ κεντοῦν τοὺς νεφρούς μου.

«Ἀφοῦ προσετέθησαν 20 μέχρι 30 ἱππεῖς, ἐκινήσαμεν μετὰ μανιώδους ὁρμῆς. Εἷς ἱππεὺς προηγούμενος ἐμοῦ ὡδήγει τὸν ἵππον μου διὰ σχοινίου. Τοιουτοτρόπως δὲ διηνύσαμεν ἀρκετὰ χιλιόμετρα.

«Ἐπροχωροῦμεν κατὰ μῆκος ἀπεράντου σειρᾶς λόφων ἐκ κιτρίνης ἄμμου, ἀνίσου ὕψους, ὅτε διεκρίναμεν μακρὰν ὁμάδα 200 ἱππέων ἐξεγείρουσαν νέφος κονιορτοῦ. Μετ' οὐ πολὺ ἠνώθημεν μετ' αὐτῆς, καὶ τότε ἔθεσαν εἰς πρᾶξιν νέον ἄρθρον τοῦ προγράμματος τῶν βασάνων μου.

«Ἔφεραν σχοινίον μήκους 40 μέχρι 50 μέτρων, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν ἄκρον προσεδέθη εἰς τὰς χειροπέδας μου, τὸ δὲ ἄλλο ἐκράτει εἷς ἱππεύς. Ἔπειτα ἐπανελάβομεν τὴν ἀγρίαν ἱππασίαν ἀκολουθούμενοι νῦν ὑπὸ τοῦ Πόμπω καὶ πλείστων ἄλλων. Δὲν ἠδυνήθην νὰ μὴ στραφῶ μίαν ἢ δύο φορὰς διὰ νὰ ἴδω ὀπίσω. Ἡ ἔφιππος συνοδία παρεῖχεν ὄψιν ἀλλόκοτον καὶ γραφικήν· στολαὶ παντοίων χρωμάτων, τουφέκια μακρὰ διὰ θρυαλλίδος ἀναπτόμενα, σπάθαι φέρουσαι ποικίλας ἐγγλυφάς, σημαῖαι πολύχρωμοι ἀπετέλουν θέαμα ποικιλώτατον. Πάντες ἔτρεχον μετὰ καλπασμοῦ, μανιώδεις, φωνάζοντες, ὠρυόμενοι,

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 264.

συρίττοντες, ἐπαυξάνοντες οὕτω τὸν ἐκκωφωτικὸν ἦχον χιλιάδων κωδωνίσκων τῶν ἵππων.

Τὸ σχοινίον, δι' οὗ μὲ ἐκράτει εἷς Θιβετινός, ἦτο πολὺ στερεόν. Ἔσυρεν ὅμως αὐτὸ τόσον δυνατά, ἵνα μὲ ῥίψῃ κάτω, ὥστε ἀπροσδοκήτως ἐκόπη. Ἔπεσε βαρὺς κατὰ γῆς, καὶ ἐγὼ αὐτὸς μὲ πολλὴν δυσκολίαν ἔμεινα ἐπὶ τοῦ ἵππου. Τὸ γελοῖον τοῦτο περιστατικὸν προὐξένησεν ἐν ἀρχῇ θυμηδίαν τινὰ εἰς τὴν συνοδίαν, ἀλλ' ἔπειτα ἐκ δεισιδαιμονίας ἐθεώρησαν αὐτὸ κακὸν οἰωνόν.

«Τέλος, μετ' ἀτελείωτον ἱππασίαν, ἐφθάσαμεν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς τὸ προωρισμένον μέρος. Εἰς τὴν κορυφὴν λόφου ὑψοῦτο φρούριον· κάτωθεν αὐτοῦ ἦτο ἱδρυμένη ἡ σκηνὴ τοῦ Πόμπω.

«Δύο ἢ τρεῖς ἄνθρωποι μὲ ἀπέσπασαν βιαίως ἐκ τοῦ ἐφιππίου. Οἱ πόνοι, οὓς ἠσθανόμην κατὰ τὴν σπονδυλικὴν στήλην, ἦσαν τόσον ζωηροί, ὥστε ἐζήτησα ὀλίγων στιγμῶν ἀνάπαυσιν. Ἀλλ' ἠρνήθησαν, καὶ ὠθοῦντές με κτηνωδῶς πρὸς τὰ ἐμπρός μοὶ ἀνήγγειλαν ὅτι ἔμελλον ν' ἀποκεφαλισθῶ. Ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἱερέων καὶ τῶν στρατιωτῶν ἤρχισε τότε νὰ μὲ σκώπτῃ, νὰ χειρονομῇ τὴν ἀποκεφάλισιν καὶ νὰ μὲ ὑβρίζῃ παντοιοτρόπως. Ἔπειτα μὲ ἔσυραν μέχρι τοῦ τόπου τῆς ἀποκεφαλίσεως πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου τῆς σκηνῆς.

«Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἦτο ἐστηριγμένη ὁριζοντίως δοκὸς ξυλίνη πρισματοειδής. Ἐπὶ μιᾶς τῶν γωνιῶν αὐτῆς μὲ ἔστησαν ὄρθιον, ὀλίγοι δὲ ἄλλοι προσεπάθησαν ν' ἀπομακρύνωσιν ἀλλήλων τὰ σκέλη μου, ὅσον ἠδύναντο περισσότερον. Τὰ κτηνώδη τότε ὄντα διὰ χονδροῦ σχοινίου ἔδεσαν τοὺς πόδας μου εἰς τὴν δοκὸν τόσον σφιγκτά, ὥστε ἐτέμνετο τὸ δέρμα.

«Ὁ πλανόδιος Νέρμπα, ὁ λυσσωδέστερος τῶν βασανιστῶν μου, ἐλθὼν ὄπισθεν μὲ συνέλαβεν ἐκ τῆς κόμης, ἥτις ἀπὸ πέντε μηνῶν ἄκοπτος ἦτο λίαν μακρά, καὶ διεσκέδαζε σύρων τὴν κεφαλήν μου πρὸς τὰ ὀπίσω.

«Ἔμπροσθεν τοῦ Πόμπω ἵσταντο ἐν γραμμῇ τὰ βδελυρώτερα τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων. Εἷς παχύς, ἀποτρόπαιος τὴν ὄψιν ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα σιδηρᾶν ῥάβδον, μὲ τὴν ὁποίαν συνέτριβε τὰ ὀστᾶ τῶν θυμάτων, ἄλλος ξίφος δίστομον, ἄλλοι μοὶ ἐδείκνυον διάφορα φρικώδη ὄργανα βασάνου. Τὸ πλῆθος διψῶν τὸ αἷμά μου μὲ περιεστοίχιζεν, ἀφῆνον ἀρκετὸν χῶρον ἐλεύθερον, ὥστε νὰ βλέπω τὰ ἐξαγόμενα βασανιστικὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα οἱ ἱερεῖς ἔσειον, ὡς ἵνα παρασκευασθῶσιν εἰς τὴν πρᾶξιν.

«Ἵνα καταστήσωσι τὸ θέαμα θελκτικώτερον τρεῖς ἱερεῖς μουσικοὶ ἔκαμνον διὰ τῶν ὀργάνων των ἐκκωφωτικὸν θόρυβον· ὁ εἷς διὰ γιγαντίου κέρατος παρῆγε τραχεῖς ἤχους βροντῆς, ὁ ἄλλος ἔπληττε τύμπανον, ὁ τρίτος ἐκυμβάλιζε, καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τέταρτός τις ἔπαιζεν ἀδιαλείπτως τεράστιόν τι Ἰνδικὸν ὄργανον.

«Ἐν τῷ μεταξὺ ῥάβδος σιδηρᾶ μετὰ ξυλίνης λαβῆς ἐθερμαίνετο εἰς πύραυνον.

«Nya yhi Kiu meh taxon!» «θὰ σοῦ καύσωμεν τοὺς ὀφθαλμούς», ἀνεφώνησαν οἱ ἱερεῖς ἐν χορῷ.

«Καὶ ὁ Πόμπω λαβὼν τὴν ῥάβδον ἐβάδισε πρὸς ἐμὲ κραδαίνων αὐτήν. Τὸν παρετήρησα κατὰ πρόσωπον. Ἐκεῖνος ἀπέστρεψε τοὺς ὀφθαλμούς· ἐφαίνετο ὅτι ἀπέφευγε τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλ' οἱ ἱερεῖς τὸν παρώτρυνον καὶ τὸν ἐξηρέθιζον.

«Ἦλθες εἰς τὸν τόπον μας, διὰ νὰ ἰδῇς», μοὶ λέγει ἀναφερόμενος εἰς τὴν χθεσινὴν διήγησίν μου, «ἰδοὺ ἡ τιμωρία σου».

«Καὶ ταῦτα λέγων ὁ Πόμπω ὕψωσε τὸν βραχίονα καὶ ἔφερε τὸν ἐρυθρὸν σίδηρον εἰς ἀπόστασιν 4—5 ἑκατοστῶν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ὁρμεμφύτως ἔκλεισα αὐτοὺς ὅσον ἠδυνήθην. Ἀλλ' ἡ θερμότης ἦτο τόσον ἰσχυρά, ὥστε μοὶ ἐφάνη ὅτι οἱ ὀφθαλμοί μου, καὶ πρὸ πάντων ὁ ἀριστερός, ἐξηραίνοντο ἀκαριαίως, καὶ εἰς τὴν ῥῖνα ἠσθάνθην πόνον ὀξύν.

«Ὁ χρόνος μοὶ ἐφάνη ἄπειρος, ἂν καὶ νομίζω ὅτι ἡ ῥάβδος δὲν ἐκρατήθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου περισσότερον τῶν 30 δευτερολέπτων. Ὅταν ἀνύψωσα τὰ λγοῦντα βλέφαρά μου, δὲν διέκρινον εἰμὴ εἶδος ὁμίχλης ἐρυθρᾶς. Ὁ ἀριστερὸς ὀφθαλμός μοὶ ἐπροξένει πόνους φρικτοὺς καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μοὶ ἐφαίνετο ὅτι πρᾶγμά τι ἐσκότιζεν αὐτόν. Ὁ δεξιὸς ἔβλεπεν ὁπωσδήποτε ἀκόμη. Ἡ σιδηρᾶ ῥάβδος εἶχε ῥιφθῇ κατὰ γῆς εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων.

«Ἐνῷ εὑρισκόμην εἰς τοιαύτην κατάστασιν, μὲ τὰς κνήμας διεστώσας, μὲ αἱμοφύρτους τοὺς ὤμους, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, βλέπων τὸ πᾶν ἐν φρικώδει ἐρυθρᾷ λάμψει, ἐν μέσῳ τοῦ ἐκκωφωτικοῦ θορύβου τῶν κυμβάλων καὶ κεράτων, τὸ πλῆθος μὲ ὕβριζε καὶ ἔπτυε φωνάζον ἀδιακόπως «εἰς θάνατον, εἰς θάνατον». Δὲν ἠδυνάμην ἄλλο νὰ κάμω παρὰ νὰ μείνω ἤρεμος, κύριος ἐμαυτοῦ, παρατηρῶν μετὰ προσποιητῆς ἀδιαφορίας τὰς παρασκευαζομένας νέας βασάνους.

«Miumta nani sehko» «φονεύσατέ τον μὲ τουφέκιον», ἠκούσθη αἴφνης φωνή τις βραγχώδης δεσπόσασα ὅλου ἐκείνου τοῦ θορύβου.

«Καὶ παρευθὺς εἷς στρατιώτης ἤρχισε νὰ γεμίζῃ τουφέκιον μὲ θρυαλλίδα ἀναπτόμενον. Ἔθεσε δὲ τόσῳ πολλὴν πυρίτιδα, ὥστε θ' ἀνετινάζετο ὁ μυελὸς ἐκείνου, ὅστις θὰ ἐπυροβόλει. Καὶ διὰ τοῦτο μὲ εὐχαρίστησίν μου εἶδον ὅτι ἔδωκαν αὐτὸ εἰς τὸν Πόμπω. Οὗτος ἐστήριξεν αὐτὸ εἰς τὸ μέτωπόν μου. Εἷς στρατιώτης ἔπειτα ἤναψε τὴν θρυαλλίδα· κρότος φοβερὸς ἠκούσθη, ὅστις σφοδρῶς μὲ ἐκλόνισεν. Ἀλλὰ πρὸς γενικὴν ἔκπληξιν τὸ ὑπερβολικῶς γεμισμένον τουφέκιον

διέφυγεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πόμπω· ἂν καὶ ὁ κλονισμός, ὃν ὑπέστην, ἦτο μέγας, ἤθελον ὅμως νὰ γελάσω.

«Ταραχθὲν ἐκ τῆς συμπτώσεως ταύτης, ἔξω ἑαυτοῦ γενόμενον διὰ τὴν ἀποτυχίαν τόσων ἀποπειρῶν, τὸ πλῆθος ἤρχισε νὰ ἐξάγῃ κραυγὰς ἀγρίας· «Φονεύσατέ τον, φονεύσατέ τον! Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸν τρομάξωμεν», ὠρύετο πανταχόθεν.

«Ξίφος ἀμφίστομον ἐπροτάθη τότε εἰς τὸν Πόμπω, ὅστις ἀπέσπασεν αὐτὸ ἐκ τῆς θήκης. Ἀλλὰ μετὰ τὴν τελευταίαν ἀποτυχίαν, ἣν ἀναμφιβόλως ἀπέδιδεν εἰς ὑπερφυσικὴν δύναμιν, ἐδίσταζε νὰ προχωρήσῃ.

«Ἐκ τοῦ δισταγμοῦ τούτου παρακινηθεὶς ἐδήλωσα ὅτι ἠδύναντο νὰ μὲ φονεύσωσιν, ὁπότε ἤθελον, ἀλλ' ὅτι, ἐὰν ἐκείνην τὴν ἡμέραν μὲ ἐφόνευον, ὅλοι θ' ἀπέθνησκον αὔριον — πρᾶγμα βεβαιότατον, ἀφοῦ πάντες εἴμεθα θνητοί. Ἡ δήλωσις αὕτη τοὺς ἀνεχαίτισε πρὸς στιγμήν. Ἀλλὰ τοῦ πλήθους ἡ ἐξέγερσις ἦτο τοσαύτη, ὥστε δύσκολον πλέον ἦτο νὰ πραϋνθῇ, καὶ ὁ Πόμπω κατελήφθη ὑπὸ νέας μανιώδους ἐξάψεως. Ἀνύψωσε τὰς χεῖρδας τοῦ φορέματός του καὶ ἐχώρησε πρὸς ἐμὲ μὲ βῆμα βραδὺ καὶ βαρὺ κραδαίνων τὸ γυμνὸν ξίφος δεξιὰ καὶ ἀριστερά.

«Ὁ δήμιος ἦτο ἤδη ἐγγύτατα ἐμοῦ. Ὕψωσε μὲ ἀμφοτέρας τὰς νευρώδεις χεῖράς του τὸ ξίφος ὑπεράνω τῶν ὤμων του, ἔπειτα κατεβίβασεν αὐτὸ μέχρι τοῦ λαιμοῦ μου μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του. Τὸ ξίφος διῆλθεν ἐγγύτατα τοῦ λαιμοῦ, ἀλλὰ δὲν μὲ ἔψαυσεν. Οὔτε συνωφρυώθην οὔτε λέξιν ἐξεστόμισα, ἐφάνη δὲ ὅτι ἡ στάσις μου ἔκαμεν ἐντύπωτιν εἰς τὸν δήμιόν μου μέχρι σχεδὸν φόβου. Προφανῶς δὲν ἤθελε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν διαβολικὴν αὐτὴν παράστασιν. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἐγίνετο ὁλονὲν ἀνυπομονώτερον καὶ θορυβωδέστερον, καὶ οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὸν ἱερεῖς τὸν παρώτρυνον διὰ χειρονομιῶν παραφόρων. Ἐπανέλαβε λοιπὸν τὸ ἔργον ταύτην τὴν φορὰν ἐκ τῶν ἀριστερῶν μου. Ἡ αἰχμὴ τοῦ ξίφους διῆλθε τόσον πλησίον, ὥστε μόλις ἀπεῖχε δώδεκα χιλιοστὰ τοῦ μέτρου ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μου.

«Ἐφαίνετο ὅτι ἡ τύχη μου ἀπεφασίσθη, ἐκλιπούσης πλέον πάσης ἐλπίδος. Ἀλλὰ παραδόξως καὶ κατὰ τὴν κρισιμωτάτην στιγμὴν τοῦ δράματος δὲν κατώρθουν νὰ λογισθῶ ὅτι θ' ἀπέθνησκον. Διατί; ἀγνοῶ. Ἔμελλον νὰ μὴ ἐπανίδω τοὺς γονεῖς, τοὺς φίλους, οἵτινες οὐδὲ θὰ ἐμάνθανόν ποτε, πῶς ἀπέθανον; Ἀλλὰ μετὰ τόσους κινδύνους, πάθη, συγκινήσεις τῶν τελευταίων ἑβδομάδων δὲν ἀνελογιζόμην τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ὡς τοῦτο θὰ ἐγίνετο, ἂν καθ' ὑπόθεσιν ἀπηγόμην ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀναπαυτικοῦ ἐν Λονδίνῳ ἐνδιαιτήματός μου μέχρι τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως.

«Φαίνεται ὅτι ἡ δυσάρεστος αὕτη προάσκησις προηγεῖται ἐνίοτε τῆς ἐκτελέσεως ἐν Θιβέτ, ἵνα τὸ θύμα βασανισθῇ περισσότερον. Δὲν τὸ ἐγνώριζον τότε, ἀλλὰ τὸ ἔμαθον ὀλίγας ὕστερον ἑβδομάδας. Μὲ τὸ τρίτον κτύπημα συνήθως ἀποκόπτεται ἡ κεφαλή.

«Οἱ ἱερεῖς, ὧν ἡ αἱμοχαρὴς ὄρεξις ἐκινήθη ἐκ τῶν προοιμίων τούτων τῶν θανατικῶν ἐκτελέσεων, ἐξηκολούθουν ζητοῦντες τὸν θάνατόν μου. Ἀλλ' ἀδιαφορῶν πρὸς τὴν λύσσαν αὐτῶν, τὰς ἀγρίας ὠρυγάς των, ὁ Πόμπω ἀντέστη σταθερώτερον, μὲ παρετήρει δὲ μετὰ σεβασμοῦ καὶ φρίκης, ὡς ὂν ὑπερφυσικόν. Ἐν τούτοις οἱ ἱερεῖς μὴ δυνάμενοι νὰ ἴδωσι πάραυτα τὸν θάνατόν μου, ἀπεφάσισαν νὰ μὲ βασανίσωσι τοὐλάχιστον κατὰ νέον τρόπον.

«Μὲ συνέλαβον καὶ ἔδεσαν ἐκ νέου ὄρθιον εἰς τὴν γωνίαν τῆς δοκοῦ μὲ τὰς κνήμας πολὺ πλέον διεστώσας. Ἔπειτα προσέδεσαν εἰς τὴν ἄλυσιν τῆς χειροπέδης μου σχοινίον, τὸ ὁποῖον διεπέρασαν εἰς ὀπὴν εὑρισκομένην εἰς τὴν κορυφὴν μεγάλου πασσάλου ἐμπεπηγμένου ὄπισθέν μου. Σύροντες ἔπειτα τὸ σχοινίον ἐτέντωσαν τοὺς βραχίονάς μου οὕτως, ὥστε ἀναμφιβόλως θ' ἀπεσπῶντο, ἂν ἤμην ὀλιγώτερον εὔκαμπτος. Ἀφοῦ ἔσυραν τὸ σχοινίον μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις των χωρὶς νὰ διασπάσωσι τὰ μέλη μου, ἀνήρτησαν αὐτὸ οὕτως ἐντεταμένον καὶ ἔμεινα κατὰ τὸ ἥμισυ μετέωρος ἔχων τὸ αἴσθημα, ὅτι πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἀπεσπῶντο ἢ ἔμελλον ν' ἀποσπασθῶσιν ἐκ τῶν γόμφων αὐτῶν.

«Τὸ βάρος τοῦ σώματός μου ἀναγκαίως ἐπηύξανε τοὺς πόνους τῆς φοβερᾶς βασάνου, ἥτις πράγματι εἶνε ἀρχική τις μορφὴ τοῦ διαμελισμοῦ. Ὁ Μάνσιγ πεσὼν ἐκ τοῦ ἵππου καὶ ὑπολειφθεὶς ὀπίσω, ἔφθασεν ἐν ᾧ ταῦτα ἐγίνοντο, προσεδέθη δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν δοκὸν καὶ ἀνηρτήθη ἐξ ἄλλου πασσάλου ἀπέναντι ἐμοῦ.

«Τὸ ἄλγος ἦτο ὀξὺ· οἱ τένοντες τῶν κνημῶν καὶ τῶν βραχιόνων μου ἦσαν φρικωδῶς ἐντεταμένοι καὶ ἡ σπονδυλικὴ στήλη ἐκυρτοῦτο οὕτως, ὥστε σχεδὸν ἐκάμπτετο εἰς δύο· αἱ ὠμοπλάται ἐπίεζον ἐπωδύνως τοὺς σπονδύλους.

«Καὶ ὡσεὶ μὴ ἤρκουν ταῦτα, ἕτερον σχοινίον περιβάλλον τὸν λαιμὸν τοῦ Μάνσιγ καὶ τὸν ἰδικόν μου μᾶς ἤνωνεν ἀμφοτέρους.

«Βροχὴ ἤρχισε νὰ πίπτῃ· ἡμίγυμνοι ἐναλλὰξ ἐπαγώνομεν ἐκ τοῦ ψύχους ἢ ἐκαιόμεθα ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ. Στρατιῶται περιεστοίχιζον ἡμᾶς μὲ σκύλους φύλακας προσδεδεμένους εἰς πασσαλίσκους.

«Ἡ νὺξ ἐπῆλθε καὶ αἱ ὧραι παρήρχοντο δι' ἡμᾶς μακραὶ εἰς τοιαύτην εὑρισκομένους κατάστασιν. Αἱ κνῆμαι, οἱ βραχίονες, αἱ χεῖρές μου ἔγειναν βαθμηδὸν ἀναίσθητοι· δὲν ὑπέφερον πλέον· ἠσθανόμην τὸ ἀλλόκοτον αἴσθημα ὅτι εἶχον κεφαλὴν μετὰ σώματος νεκροῦ.

«Τέλος ἡ ἡμέρα ἀνέτειλε. Μᾶς ἀνήγγειλαν ὅτι ἡ ἐκτέλεσις ἀνεβάλλετο διὰ τὴν αὔριον, βεβαίως ἵνα παρατείνωσι τὸν βασανισμόν μας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Πόμπω συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν ἱερέων ἐπλησίασεν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης καὶ πρὸς διασκέδασιν ἔκαμεν ἀκριβῆ ἔρευναν τῶν ἀποσκευῶν ἡμῶν, ὅσας ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐξετάσῃ. Ἤνοιξαν τὰς θήκας τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργαλείων μου, τὰ ὁποῖα οἱ στρατιῶται καὶ οἱ ἱερεῖς παρετήρουν μετὰ περιεργείας ἅμα καὶ προφυλάξεως. Ἐξήγησα εἰς αὐτοὺς τὴν χρῆσιν ἑκάστου ὀργάνου, πρᾶγμα δύσκολον, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἀμάθειαν τῶν Θιβετινῶν καὶ τὴν μικρὰν ἐμοῦ γνῶσιν τῆς γλώσσης αὐτῶν. Μετὰ τὸ θερμόμετρον καὶ ἄλλα τινὰ ἐξήγαγον τὴν θήκην τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν· ὅλαι αἱ πολύτιμοι ἀρνητικαὶ πλάκες μου κατεστράφησαν ἐν μιᾷ στιγμῇ.

«Πολὺ ἀπησχόλησεν αὐτοὺς καὶ ἡ θήκη τῶν χρημάτων. Ἀλλὰ πρὸ πάντων εἵλκυσε τὴν προσοχὴν των σημαντικὸν ποσὸν ἐκ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων, τὰ ὁποῖα εὗρον εἰς μίαν θήκην.

«Ἐπωφελήθην ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, ὅπως προσφέρω εἰς τοὺς ἱερεῖς 500 ῥουπίας, καὶ σύναμα παρεκάλεσα τὸν Πόμπω νὰ δεχθῇ τὸ τουφέκιόν μου (συστήματος Μαρτίνι), τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι τῷ ἤρεσκεν. Ἀλλὰ καὶ τὰς δύο προσφοράς μου ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶσιν· οἱ ἱερεῖς εἶνε, μοὶ λέγουσιν, πολὺ πλούσιοι, καὶ τὸ ἐπίσημον ἀξίωμα τοῦ Πόμπω δὲν τῷ ἐπέτρεπε νὰ φέρῃ ὅπλον. Συνεκινήθη ὅμως οὗτος πολὺ ἐκ τῆς προσφορᾶς μου καὶ ἦλθε νὰ μὲ εὐχαριστήσῃ. Οἱ λῃσταὶ οὗτοι δὲν ἦσαν ἄμοιροι καί τινος εὐγενείας τρόπων.

«Ἐν τούτοις οἱ ἱερεῖς δὲν εἶχον ἀκόμη κατορθώσῃ νὰ συμφωνήσωσι περὶ τῆς τύχης ἡμῶν, ἀλλ' ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ διοικητής, εἶχον σχεδὸν ἀποφασίσῃ νὰ μᾶς στείλωσιν εἰς τὰ σύνορα. Κατὰ δυστυχίαν, ὡς βραδύτερον ἔμαθον, ὁ Πόμπω κατ' αὐτὴν τὴν ἰδίαν νύκτα εἶδε καθ' ὕπνον ὅτι πνεῦμά τι τῷ εἶπεν, ὅτι ἐὰν δὲν μᾶς ἐφόνευον, καὶ αὐτὸς καὶ ἡ πατρίς του θὰ ἔπασχον μεγάλας συμφοράς· «Δύνασθε, τῷ ἔλεγεν, νὰ φονεύσητε τὸν Ἄγγλον, χωρὶς οὐδὲν νὰ φοβῆσθε· οἱ Πλένκοι δὲν τολμοῦν νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς Θιβετινούς».

«Παρ' αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς εἰς οὐδεμίαν σοβαρὰν ἀπόφασιν προβαίνουσιν, πρὶν συμβουλευθῶσι τὰς μαγείας. Διὸ ὁ Πόμπω κατέφυγεν εἰς τὸ ἐκεῖ μαντεῖον τῶν ἱερέων.

«Συνηθίζουσι νὰ φέρωσιν εἰς αὐτὸ τεμάχιον ἐξ ἑνὸς τῶν ὀνύχων τοῦ προσώπου, περὶ οὗ ζητοῦσι τὴν συμβουλήν του. Εἷς ἱερεὺς λοιπὸν ἦλθε καὶ ἐξήταζε τοὺς δακτύλους μου, ἀλλὰ μόλις ἰδὼν αὐτοὺς ἐξέφρασε μεγάλην ἔκπληξιν. Ἐκ τῶν ἐπιφωνήσεών του παρακινηθέντες προσῆλθον κατὰ σειρὰν ὅλοι οἱ ἱερεῖς· καὶ αὐτὸς ὁ Πόμπω προσκληθεὶς διέταξεν ἀμέσως νὰ παύσωσι νὰ μὲ βασανίζωσιν. Ἕνεκα συμπτώσεως, ἧς δὲν ἠδυνάμην τότε ἀμέσως νὰ ἐννοήσω τὴν σημασίαν, ἤμην σεσωσμένος.

«Ὅταν μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἠλευθερώθην, ἠδυνήθην νὰ μάθω παρὰ τῶν Θιβετινῶν εἰς ποίαν εὔνοιαν τῆς προνοίας ὤφειλον τὴν ζωήν. Οἱ δάκτυλοί μου εἶνε μακρότεροι παρ' ὅσον εἶνε συνήθως εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦτο ἐκτιμᾶται μεγάλως εἰς τὸ Θιβέτ. Ὁ τοιούτους δακτύλους ἔχων θεωρεῖται ὑπέροχος κατὰ τὴν φύσιν, καὶ ὅ,τι καὶ ἂν τῷ συμβῇ, οὐδὲν κακὸν θὰ πάθῃ.

«Ὁπωσδήποτε ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ δεισιδαιμονία αὕτη τῶν Θιβετινῶν μοὶ ἀπέδωκε τὴν ζωήν. Ὁ Πόμπω ἐκήρυξεν ὅτι αὐθημερὸν θ' ἀνεχώρουν εἰς τὰ Ἰνδικὰ σύνορα μετὰ τῶν δύο συντρόφων μου. Εἰς πέντε ἡμέρας διηνύσαμεν 286 χιλιόμετρα.

«Πολὺ ἐταλαιπωρήθημεν κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην πορείαν. Οἱ στρατιῶται μᾶς ἐκακοποίουν, δὲν μᾶς ἐπέτρεπον δὲ νὰ τρώγωμεν εἰμὴ καθ' ἑκάστην δευτέραν ἢ τρίτην ἡμέραν, ἵνα μὴ ἀναλάβωμεν δυνάμεις.

«Ὅ,τι εἴχομεν, μᾶς ἀφῃρέθη· τὰ ἐνδύματά μας ἦσαν βακώδη καὶ πλήρη φθειρῶν, ἤμεθα ἀνυπόδητοι καὶ σχεδὸν ἐντελῶς γυμνοὶ τὴν νύκτα.»

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὑρισκόμενος ὁ Λάνδορ συνήντησεν ἕνα αὐτόχθονα ὀνομαζόμενον Σοῦνα, παρ' οὗ ἔμαθεν ὅτι φίλοι του ἐλθόντες ἐξ Ἰνδικῆς διῆλθον τὰ σύνορα, ἵνα πληροφορηθῶσι περὶ τῆς τύχης τῆς συνοδίας, περὶ ἧς ἐλέγετο ὅτι ἐσφάγη. Ἂς φαντασθῇ τις τὴν χαρὰν τῶν δυστυχῶν αἰχμαλώτων.

Ἀλλ' ὅμως ἔμελλεν ἀκόμη νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν πράγματα ἡ κακοβουλία καὶ ἡ δολιότης τῶν Θιβετινῶν. Ὁ διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο, δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ τὸν Λάνδορ καὶ τοὺς συντρόφους του νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Ἰνδικὴν διὰ τῆς μόνης κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν διαβατῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ἠνάγκαζεν αὐτοὺς ν' ἀκολουθήσωσι στροφήν, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐχρειάζετο δεκαπέντε ἡμερῶν πορεία διὰ μέσου χιόνων καὶ πάγων. Ἐξηντλημένοι ἐκ τῶν στερήσεων καὶ τῶν βασάνων δὲν θὰ ἠδύναντο οἱ αἰχμάλωτοι νὰ διέλθωσι ζῶντες τὴν ὁδὸν αὐτήν. Ὁ διοικητὴς ἐγνώριζε καλῶς τοῦτο, ἀλλὰ θ' ἀπέδιδε τὴν δολίαν ταύτην ἐξαφάνισιν τῶν Εὐρωπαίων ταξιδιωτῶν, ἐὰν ἀληθῶς αὕτη τὸν ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίαν τινά, εἰς δυστύχημα καθ' ὁδὸν συμβάν. Ὁ Λάνδορ καὶ οἱ δύο ὁδηγοί του ἀπόφασιν ἔχοντες ν' ἀντιστῶσι μέχρι τέλους, παρ' ὅλην τὴν ἐξάντλησίν των, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν στρατιωτῶν.

«Ἐνετείναμεν τὰς ὑπολειπομένας δυνάμεις, γράφει ὁ Ἄγγλος ἐρευνητής, καὶ ἠρχίσαμεν νὰ λιθοβολῶμεν τὴν συνοδεύουσαν ἡμᾶς φρουράν. Πρᾶγμα δὲ ἀπίστευτον, οἱ δειλοὶ ἐκεῖνοι στρατιῶται ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ μᾶς ἠκολούθησαν μακρόθεν ἱκετεύοντες ἡμᾶς νὰ μὴ ἐναντιώμεθα, διότι ἡ ζωή των ἐκινδύνευεν, ἂν δὲν ἐξετέλουν τὰς δοθείσας διαταγάς.»

Τέλος μετὰ πολλὰς δυσκολίας καὶ ὑποκρισίας παντὸς εἴδους καὶ διὰ τῶν σφοδρῶν παραστάσεων τῶν δύο Ἄγγλων φίλων του κατώρθωσεν ὁ Λάνδορ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς πεπολιτισμένους τόπους διὰ τῆς συντομωτάτης ὁδοῦ. Καὶ οὕτως ἐσώθη καὶ τὰ δεινά του ἔληξαν.

Ἂν ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Λάνδορ δὲν ἐπέτυχεν, ὡς ἐπεθύμει, ἂν ὁ θαρραλέος ἐρευνητὴς δὲν κατώρθωσε νὰ διαπεράσῃ τὸ περικαλύπτον ἔτι τὴν Λάσσαν μυστήριον, ἤνοιξε τοὐλάχιστον τὴν ὁδὸν εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐν ἐγγυτέρῳ ἢ ἀπωτέρῳ μέλλοντι θὰ κατορθώσωσιν ἀναμφιβόλως νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὰς χώρας ταύτας καὶ καταστήσωσι καὶ αὐτὰς κοινωνοὺς τῆς γενικῆς κινήσεως τοῦ πολιτισμοῦ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

— *Ποία εἶνε ἡ ἐνέργεια τοῦ οἴνου ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου;*

Ὁ οἶνος εἶνε συγχρόνως οὐσία θρεπτική, διεγερτικὴ καὶ τονωτική. Ἡ θρεπτικὴ του δύναμις εἶνε σημαντικὴ καὶ βοηθεῖ μεγάλως τὴν διατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως μετρίας δόσεως. Ἡ γυνὴ πρέπει νὰ πίνῃ πολὺ ὀλίγον οἶνον, τὰ δὲ παιδία ν' ἀπέχωσιν αὐτοῦ. Ὁ οἶνος εἶνε ὠφελιμώτατος εἰς τοὺς γέροντας.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἡ ἀνθρωπίνη ἄγνοια.

Ὑπάρχουσι πλεῖστα πράγματα, τῶν ὁποίων γνωρίζομεν μόνον τὰ ὀνόματα, ἀγνοοῦμεν δὲ αὐτά.

Ἀμερικανὸς ἐπιστήμων θέλων νὰ ἐξακριβώσῃ μέχρι τίνος σημείου φθάνει ἡ ἀμάθεια τῶν συμπολιτῶν του, ἀπέτεινεν ἐρωτήσεις εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας παιδίων πρὶν ἢ ταῦτα εἰσέλθωσιν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῆς Βοστόνης καὶ ἐκ τῶν ἀπαντήσεών των ἐξηκρίβωσε τὰ ἑξῆς:

Ἐπὶ 100 παιδίων τὰ 14 δὲν εἶχον ἰδῇ ποτὲ ἄστρα· 45 δὲν μετέβησαν εἰς ἐξοχήν· 20 ἠγνόουν ὅτι τὸ γάλα προέρχεται ἐκ τῶν ἀγελάδων· 55 δὲν ἐγνώριζον ὅτι τὰ ξύλα παράγονται ἀπὸ τὰ δένδρα· 13 ἕως 15 δὲν διέκρινον τὸ πράσινον, τὸ κυανοῦν καὶ τὸ κίτρινον χρῶμα· 45 δὲν εἶχον ἰδῇ χοῖρον.

Ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀμερικανικὸν περιοδικὸν δημοσιεύει παράδοξον ἄρθρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἀνθρωπίνη φωνὴ διὰ μέσου τῶν αἰώνων καθίσταται ὁλονὲν χαμηλοτέρα. Ἕνεκα τούτου οἱ ὀξύφωνοι τῶν θεάτρων σπανίζουσι νῦν, ἐνῷ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἦσαν κοινότατοι. Ὁ ἀρθρογράφος ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ πρόγονοί μας ἠγνόουν ἐντελῶς τὴν φωνὴν τοῦ βαθυφώνου. Ὅ,τι δὲ συμβαίνει διὰ τοὺς ἄνδρας, ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν· μετά τινα ἔτη ἡ φωνὴ τῆς ὑψιφώνου θὰ ἐκλίπῃ καὶ αἱ μουσικαὶ συνθέσεις αἱ προωρισμέναι σήμερον διὰ φωνὴν ὑψηλὴν γυναικὸς θὰ μένωσιν ἀνεκτέλεστοι ἐπὶ τοῦ χάρτου. Κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ ἀμερικανοῦ τούτου ὅλοι οἱ ἄνδρες τοῦ μέλλοντος θὰ εἶνε βαθύφωνοι καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες μεσόφωνοι.

Βοτανικοὶ κῆποι.

Ὑπάρχουσι καθ' ὅλον τὸν κόσμον 200 περίπου βοτανικοὶ κῆποι. Τοὺς περισσοτέρους ἔχει ἡ Ἀγγλία μετὰ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς 39. Κατόπιν ἔρχεται ἡ Γερμανία 34· ἡ Γαλλία μετὰ τῶν ἀποικιῶν της 25· ἡ Ἰταλία 23· ἡ Ρωσία 17· ἡ Αὐστροουγγαρία 13· ἡ Σουηδία καὶ Νορβηγία 7· τὸ Βέλγιον, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Ἱσπανία, αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι ἀνὰ 5 ἑκάστη· ἡ Πορτογαλία καὶ ἡ Ἑλβετία ἀνὰ 3· ἡ Δανία καὶ ἡ Ρουμανία ἀνὰ 2· ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία, ἡ Βραζιλία, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Χιλή, ἡ Ἰαπωνία, τὸ Περοῦ, ἡ Γουατεμάλα ἀνὰ ἕνα.

Μακροβιότης πτηνῶν.

Ἔχει ἐξακριβωθῆ ὅτι ὁ κύκνος ζῇ 300 ἔτη. Ὑπάρχει πιθανότης ὅτι ὁ ἱέραξ φθάνει τὰ 150. Εἰς Βερολῖνον ἀπέθανε θαλάσσιος ἀετὸς τῷ 1819 ὅστις εἶχε συλληφθῆ πρὸ 104 ἐτῶν. Ἕτερος ἱέραξ συλληφθεὶς ἐν Αὐστρίᾳ κατὰ τὸ 1706 ἀπέθανε μετὰ 118 ἔτη. Τὰ θαλάσσια καὶ ὑδρόβια πτηνὰ ζῶσι πολλὰ ἔτη. Οἱ ἀλέκτορες δύνανται νὰ ζήσωσι μέχρι 15-20 ἐτῶν. Ἡ περιστερὰ 10 ἔτη. Τὰ μικρὰ πτηνὰ 8-18. Ἡ ἀηδὼν ἐντὸς κλωβοῦ ζῇ τὸ πολὺ 10 ἔτη. Τὰ καναρίνια 15.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Ἡ μεγαλόφωνος ἀνάγνωσις.

Ἡ μεγαλόφωνος ἀνάγνωσις πλὴν τῶν ἄλλων αὐτῆς καλῶν, ὠφελεῖ καὶ εἰς τὴν ὑγείαν, ὡς ἐνδυναμώνουσα τοὺς πνεύμονας. Ὅσοι μάλιστα ὑπόκεινται εἰς στηθικὰς ἐνοχλήσεις ὀφείλουσι νὰ ἀναγινώσκωσι μεγαλοφώνως, μεθοδικῶς κατὰ ὡρισμένα διαστήματα ἢ καὶ νὰ ἀπαγγέλλωσι στίχους ἢ ἀκόμη καὶ νὰ ψάλλωσιν, ἀλλὰ πάντοτε προσέχοντες νὰ ἀρθρώνωσι τοὺς ἤχους καὶ ν' ἀποφεύγωσι πᾶσαν ὑπερβολήν.

Ἐντομοκτόνος κόνις.

Κόνιν ἀκίνδυνον μὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ὀλεθριωτάτην διὰ τὰ ἔντομα δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν ἀναμιγνύοντες 55 δράμια βόρακος, 15 ἀμύλου καὶ 5 κακάου.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ — 2326